

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SoL 064
Vårterminen 2001

**”MED BARNETS BÄSTA
I FRÄMSTA RUMMET”**

Faktorer som inverkar på förmågan att se till barnets bästa

Författare: Susanne Hägglund

Handledare: Torbjörn Hjort

ABSTRACT

The purpose of this essay is to describe some of the factors influencing the ability to see to the best interest of the child originating from article 3.1, in the UN Convention on the Rights of the Child, which states: " In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration".

TO FULFILL MY PURPOSE AND TO BE ABLE TO IDENTIFY THESE DIFFERENT FACTORS, I HAVE USED LITERATURE AND QUALITATIVE INTERVIEWS TO DISCUSS THE CONCEPT OF CHILD-PERSPECTIVE AND THE RIGHTS OF THE CHILD, KNOWLEDGE OF THE CHILD CONVENTION AND THE INFLUENCES FROM IT. FOCUS HAS BEEN SET ON SOCIETY AND THE OBLIGATIONS IT HAS, IN HELPING CHILDREN THAT ARE HURT, OR ARE AT THE RISK AT BEING HURT.

The importance of cooperation between social welfare and other different authorities is also emphasized. All the factors used in this essay are finally summarized. The conclusion is that the factors benefiting the best interest of an individual child, is a decision taken both at an individual level as well as at a central level.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	sid	4
1. INLEDNING	sid	5
1.1 Problemformulering.....	sid	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	sid	6
1.3 Metod och urval.....	sid	7
1.4 Fortsatt framställning.....	sid	10
1.5 Presentation av intervjupersonerna.....	sid	11
1.6 Kommunpresentation.....	sid	13
1.7 Litteraturval/tidigare forskning.....	sid	15
2. FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER	sid	19
2.1 Bakgrund	sid	19
2.2 Barnkonventionen under 90-talet.....	sid	22
3. BARNETS BÄSTA I FRÄMSTA RUMMET	sid	23
3.1 Innebörden av Artikel 3 i barnkonventionen.....	sid	23
3.2 Kunskap om barnkonventionen.....	sid	24
3.2.1 Sammanfattning kunskap om barnkonventionen.....	sid	25
3.3 Barnkonventionens inverkan.....	sid	26
3.3.1 Sammanfattning barnkonventionens inverkan.....	sid	27
4. BARNETS BÄSTA OCH BARNPERSPEKTIVET	sid	28
4.1 Definition av barnets bästa	sid	28
4.2 Definition av barnperspektiv.....	sid	30
4.3 Sammanfattning barnets bästa och barnperspektiv	sid	32
5. BARNETS BÄSTA OCH SAMHÄLLETS ANSVAR	sid	34
5.1 Samhällets lagstadgade ansvar.....	sid	34
5.2 Anmälningsskyldighet.....	sid	35
5.2.1 Sammanfattning anmälningsskyldighet.....	sid	38
5.3 Sekretess	sid	38
5.3.1 Sammanfattning sekretess.....	sid	40
6. SAMARBETE, ORGANISATIONER OCH BARNETS BÄSTA	sid	42
6.1 Definition av samarbete och samverkan.....	sid	42

6.2	Fördelar med att samarbeta	sid	43
6.2.1	Sammanfattning fördelar med att samarbeta.....	sid	45
6.3	Hinder för samarbete	sid	45
6.3.1	Sammanfattning hinder för samarbete.....	sid	52
7.	SLUTDISKUSSION	sid	53
8.	REFLEKTIONER	sid	56
	KÄLLFÖRTECKNING	sid	57
	INTERVJUMALL		Bilaga 1

FÖRORD

Jag vill tacka alla mina intervjupersoner som så tålmodigt svarat på alla mina frågor under de långa intervjuerna. Ett tack också för att ni tog er tid. Ur det rika material jag suttit med hade jag gärna förmedlat så mycket mer i min uppsats, men jag har under arbetets gång måst begränsa mig för att inte skriva en hel roman. Ni har alla gett mig goda insikter som kommer att vara mig till gagn när jag blir färdig socionom. Tack till Inger Bosson på socialförvaltningen i Simrishamn som så generöst ställt litteratur och forskningsrapporter till mitt förfogande.

Ett tack även till min handledare Torbjörn Hjort som lärt mig vad begränsning innebär och vilka effekter en alldeles för ambitiös utgångspunkt kan få.

Ett speciellt tack vill jag rikta till Madelaine Lorentzen Grönberg för sitt ousinliga tålamod när jag behövt ett bollplank under uppsatsens fortskridande. Nu när uppsatsen är klar får hennes man och barn äntligen tillgång till henne om kvällarna.

Jag vill även tacka min goda vän Malin, som trots eget examensarbete i sin biomedicinska utbildning fanns där med sitt lyssnande öra och sitt logiska tänkande. Många timmar har du lagt ner på att läsa min uppsats igen och igen. Utan ditt stöd hade det aldrig gått vägen.

Slutligen har jag stått och fallit med min blivande mans förståelse för min lätt hysteriska situation och det hade inte gått att genomföra uppsatsarbetet utan hans fulla stöd som innefattat bl a markservice, amatörpsykologi och korrekturläsande.

Med uppsatsen avslutas en intensiv period då dygnet inte följt sin vanliga rytm. Dagar har blivit nätter och många morgnar har jag gått och lagt mig till fågelsång. Den digra lunta av böcker och anteckningar som intagit mitt skrivbord har inte bara resulterat i en uppsats. Jag har fått en ovärderlig kunskapsöversikt kring barn som far illa och önskar att mer tid funnits att läsa "bara för intressets skull". Med ett sommarlov i åstundande kan detta nu bli verklighet.

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Elva år har gått sedan Sverige ratificerade FN's konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen kallad. Under vårens kurs 2001 på socialhögskolan i Lund, socialt arbete med barn och ungdomar, väcktes en undran inom mig om vilken effekt barnkonventionen har haft på det sociala arbetet med barn. I barnkonventionen görs barnet för första gången till ett subjekt med rättigheter och barnkonventionen reglerar barnens medborgerliga, kulturella, sociala, ekonomiska och politiska rättigheter. Att se barnet som ett subjekt och att anlägga ett barnperspektiv fångade mitt intresse. Jag fann det intressant att göra en beskrivning av hur detta kunde se ut, med utgångspunkt i litteraturen. Från barnperspektivet leddes mina tankar in på begreppet barnets bästa. Efter att ha läst SOU 2000:77, Omhändertagen, blev jag intresserad av hur man såg till barns bästa när barnen befann sig i risksituationer. All forskningsöversikt visade hur vi ibland av olika orsaker inte alltid ser till barnets bästa. Att vi idag har en lagstiftning vars intentioner är att se till barnets bästa kanske inte alltid är garantier för att de sätts i främsta rummet?

Artikel 3.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter handlar om begreppet barnets bästa. Den talar om att *"alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet"*. Jag kände att detta var kärnan för mitt kommande uppsatsskrivande. Skulle jag kunna utgå från barnkonventionens artikel 3 och se hur barnets bästa tillämpades ute i samhället?

Att se till barnets bästa kan för mig liknas vid en stor väv där varje tråd är viktig för helheten. När vi ratificerade barnkonventionen iklädde vi oss också skyldigheter att följa denna. Med konventionen kom en skyldighet att sätta barnets bästa i främsta rummet. I förlängningen innebär detta att man måste inta ett aktivt barnperspektiv för att uppfylla konventionens mål. Jag vill med denna uppsats försöka beskriva en del av de olika faktorer som påverkar förmågan att uppfylla barnkonventionens artikel 3.1 för att skapa en helhetsbild av begreppet barns bästa. Jag har utgått från att barnets bästa inte enbart

tillgodoses av den enskilda människan, utan även i samarbetet mellan socialtjänsten och andra myndigheter och organisationer.

Principen om barnets bästa kan enligt SOU 1997:116 härledas ur två grundläggande tankar som båda har satt sitt spår i konventionen: Att barn har fullt och lika människovärde och att barn är sårbara och behöver särskilt stöd och skydd. Detta är återkommande i alla artiklar i barnkonventionen och artikel 3 intar dessutom en särställning då den är vägledande för konventionens övriga artiklar. Unikt för barnkonventionen är också att inget annat internationellt dokument har den bredd som just barnkonventionens artikel 3 har. Barnkonventionen talar om det enskilda barnets bästa, men också om barns behov i allmänhet, vilket innebär att en rad faktorer som rör barns behov skall vägas in i bedömningen.

Min uppgift är nu att närmare beskriva vad som inverkar på förmågan att ”sätta barnets bästa i främsta rummet”.

1.2 Syfte och centrala frågeställningar

Syftet med min uppsats har varit att beskriva hur tillämpningen av barnets bästa enligt barnkonventionen kan påverkas av olika faktorer i arbetet med barn, dels inom myndigheter och dels i samarbetet mellan socialtjänsten och andra myndigheter. För att kunna beskriva detta har jag haft följande centrala frågeställningar:

Hur definierar man begreppet barnets bästa och barnperspektiv?

Vilken lagstadgade skyldighet finns att se till barnets bästa?

Vilka hinder kan finnas att se till barnets bästa?

Hur kommer barnets bästa till uttryck i samarbete mellan olika myndigheter?

Hur identifierar man barn som är i riskzon och vad krävs för att kunna identifiera dem?

Hur påverkar yttre faktorer som t ex omorganisationer och den enskildes arbetssituation förmågan att se till barnets bästa?

1.3 Metod och urval

Min undersökning är en kvalitativ, deskriptiv studie med fokusering på de faktorer som påverkar förmågan att tillämpa barnkonventionens artikel 3.1, barnets bästa. Att jag valt denna uppsatsform kan förklaras med ett citat ur boken "Forskningsmetodikens grunder":

Inom problemområden där det redan finns en viss mängd kunskap som man kanske börjat systematisera i form av modeller, kommer undersökningen att vara beskrivande. Dessa undersökningar kallas deskriptiva. De beskrivningar man åstadkommer kan röra förhållanden som har ägt rum, dvs beskrivningar av dåtid, eller beskrivningar av förhållanden som existerar just nu, dvs beskrivningar av nutid. Vid deskriptiva undersökningar begränsar man sig till att undersöka några aspekter av de fenomen man är intresserad av. De beskrivningar man gör av dessa aspekter är detaljerade och grundliga. Det kan vara en beskrivning av varje aspekt för sig men det kan även vara beskrivningar av samband mellan olika aspekter. Ofta kommer endast en teknik för att samlas information till användning vid deskriptiva studier. (Patel et al, 1991, s 11).

Jag avser att beskriva hur förmågan att se till barnets bästa påverkas av olika faktorer. Detta gör jag genom att studera olika aspekter av barns bästa. I uppsatsen undersöks detta med utgångspunkt i barnkonventionen, dess innebörd och statens förpliktelser samt hur det kommer till uttryck i samarbete. Som man påpekar i citatet, används oftast endast en teknik för informationsinsamling. Min faktainsamling har skett genom sekundära litteraturkällor och jag har därefter kompletterat dessa med intervjuer. Jag vill understryka att det är en beskrivning som här redovisas och jag avser inte att varken verifiera eller falsifiera några hypoteser eller teorier. Att jag valt den rent deskriptiva formen kan även tjäna ett annat, mer dolt syfte, att skapa en grund för vidare undersökningar i ämnet.

Det förhållningssätt jag anlagt är hermeneutiskt, dvs jag vill försöka skapa en förståelse. Det handlar i uppsatsen om att försöka förstå de orsaker som ligger bakom oförmågan att alltid se barnets bästa. Jag har försökt beskriva och förstå vissa aspekter och sambandet mellan dessa aspekter för att skapa en sammanhängande bild av mitt syfte. Eftersom jag valt ut de faktorer uppsatsen ska fokusera sig på är förståelsen av mitt valda fenomen redan från början subjektivt styrd, vilket är i enlighet med det hermeneutiska förhållningssättet.

För att komplettera litteraturen har jag genomfört tio kvalitativa, lågt strukturerade och standardiserade intervjuer (se Patel et al, 1991, s 60). Intervjumallen har varit grov och enbart innehållit ämnesområden jag velat röra mig kring. Detta val har jag gjort då jag strävat efter fritt ordflöde och en utförlig beskrivning av de områden jag ställt frågor kring för att kunna skapa en helhetsbild av barnets bästa. Vissa frågor har dock varit slutna, som t ex om man har tillgång till handledning i sitt yrke. Jag har till största delen formulerat

frågorna efterhand under intervjuerna och i den ordning som varit lämplig utifrån intervjusituationen. Inte samma frågor ställdes till alla intervjupersoner eftersom frågorna efterhand väckte nya relevanta frågor hos mig. Detta har påverkat mitt val av hur intervjuerna redovisas i uppsatsen.

Mina intervjupersoner har valts efter den speciella kompetens de besittit och den kontakt med barn och ungdomar de har i sitt yrke. De arbetar samtliga i centralorten i samma kommun. Att koncentrera mig på en och samma kommun beror på att jag velat hålla mig inom en "lokal kultur". Urvalet har till viss del varit slumpmässigt. Med detta menar jag att jag har haft en lista med olika alternativa intervjupersoner inom ett visst yrke och den som jag först kommit i kontakt med har jag intervjuat. Det har inte funnits något bortfall.

Jag vill påpeka att intervjupersonerna på intet sätt är representativa för sitt yrke. Vore det mitt syfte hade det varit nödvändigt att intervju alla socialsekreterare, alla lärarinnor etc. De avser endast att komplettera och ytterligare tydliggöra den bild jag skapar utifrån sekundärdata.

Alla intervjupersonerna har varit anonyma, då jag velat minska antalet socialt önskvärda svar. De presenteras i uppsatsen endast med yrkestitel då detta är relevant för sammanhanget. Även namnet på den kommun intervjupersonerna tillhör har jag valt att låta vara anonym för att inte röja deras identitet. Anonymiteten har varit en förutsättning för att få tillstånd att intervju en del av intervjupersonerna som satt upp detta som villkor. Ett annan aspekt på anonymiteten är det faktum att uppsatserna nu ska publiceras elektroniskt på internet, vilket bidrar till att man vill vara anonym i sitt uttalande.

Intervjuerna har, med undantag av en intervjuperson, spelats in på band med intervjupersonernas godkännande. Bandinspelning underlättar att inta ett hermeneutiskt förhållningssätt, då det har varit av vikt att lyssna av banden flera gånger för att tolka den enskildes tankar och känslor. Man ger dessutom intervjupersonen sin hela uppmärksamhet när bandinspelning används som teknik.

Intervjuerna har genomförts på de platser som intervjupersonerna önskat, en del i deras bostad och vissa på deras arbetsplats. Jag upplevde att det blev mer naturligt och informellt när intervjuerna skedde i intervjupersonernas bostad.

Ur intervjuerna har jag endast använt den fakta som varit relevant för min uppsats av avgränsningsskäl. De exempel jag tagit med från intervjupersonernas svar har varit de som beskriver olika infallsvinklar på ämnet, de som bäst belyser mitt syfte. Deras svar har

återgivits i citatform och i en av mig sammanfattande form. Den sammanfattande formen har jag nödgats använda när intervjupersonerna har beskrivit en situation med många avbrutna meningar och dessa varit ovänliga för ögat ur läsarsynpunkt att återge.

Råd för den tekniska utformningen av uppsatsen har jag hämtat ur Siv Strömquist (2000) bok "Uppsatshandboken".

Det finns risker med att bearbeta ett intervjumaterial på detta sätt. Jag gör en tolkning av intervjupersonernas svar som i sin tur är färgade av deras känslor och inställning till ämnet, vad jag kan tänkas vilja höra och min egen förförståelse. Detta kan påverka redovisningen av materialet. Av tidsbrist har intervjupersonerna ej fått ta del av de utskrivna intervjuerna och har därför ej heller kunnat korrigeras dem, om så varit önskvärt. Detta är också en aspekt som talar för anonymiteten i samband med att uppsatsen ska publiceras elektroniskt.

Att spela in intervjuer på band underlättar för den som ska redovisa, då man får med exakt vad som sägs. Dock är intervjupersonerna mycket medvetna om detta och kan vara försiktiga med vad de säger. Det fick jag vid ett par av intervjuerna bekräftat då de berättade mer personliga uppfattningar efter att bandspelaren stängts av. Många av de intervjuade frågade vad som skulle hända med banden efteråt och vem som mer skulle lyssna på dem. Jag försäkrade dem om att de stannade i min privata ägo och inte under mitt inflytande delgavs någon annan.

Det svårigheter jag mött under litteraturläsningen har varit att källorna fokuserat sig kring ett visst tema eller problem som jag försökt förena till en helhet. Idén med att skapa en mer sammanhängande bild har också medfört problemet att uppsatsen fått ett större omfång. Jag har medvetet gjort valet att koncentrera mig på bredd i stället för djup och då har ett större antal sidor också blivit konsekvensen av detta.

Även valet av uppsatsstruktur möter vissa hinder. Min ringa begränsning i uppsatsen är ett medvetet val då jag velat belysa barnets bästa taget ur vissa situationer, inte i vissa situationer. De områden jag valt ut är mycket ytligt beskrivna, t ex anmälningsplikten och sekretessen. Andra lika viktiga områden, som t ex barn i behov av särskilt stöd, barn som utsatts för sexuella övergrepp, barn till psykiskt sjuka föräldrar, barn med funktionshinder m fl. har jag av avgränsningsskäl uteslutit. Det är vanskligt att endast skumma över olika teman som jag valt att göra, men jag har velat vaska fram en beskrivning av hur barnets bästa påverkas utifrån några olika aspekter hellre än i en viss given situation.

Jag försöker leda läsaren från det allmänna, barnkonventionen och definitionsdiskussioner till exempel på speciella situationer när begreppet barnets bästa

ställs på sin spets. Då hinder mot identifiering av barn i riskzon hör samman med socialtjänstens samarbete med andra, avslutar detta uppsatsens huvuddel. Detta för att skapa en förståelse för att begreppet barnets bästa enligt barnkonventionen inte alltid är en given självklarhet och inte enbart den enskilda människans ansvar.

1.4 Fortsatt framställning

I analysdelen har jag valt att redovisa litteraturkällor och intervjumaterial tillsammans för att underlätta för läsaren och för att skapa den helhetsbild som är min avsikt. Jag anser att det ger en mer överskådlig bild av innehållet.

Jag inleder mitt arbete med en kort presentation av intervjupersonerna och den kommun de arbetar i. Därefter diskuterar jag min utgångspunkt i litteraturen, förklaring av litteraturval och uppsatsens uppläggning under rubriken litteraturval/tidigare forskning. Själva huvuddelen av uppsatsen inleds med FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen kallad. Jag förklarar dess innebörd och hur vi i Sverige arbetar för att förverkliga barnkonventionen. Därefter försöker jag så friktionsfritt som möjligt att gå in på vad barnets bästa och barnperspektiv innebär. Vidare hur man får kännedom om barn i riskzon och knyter an detta till samarbete mellan myndigheter samt mellan socialtjänsten och andra myndigheter. Avslutningsvis följer först en sammanfattning av vad jag beskrivit och sen en diskussion där jag ger uttryck för mina egna reflektioner. Olika begrepp och förkortningar som kommer fram i uppsatsen har jag förklarat under de olika rubrikerna där begreppen hör hemma och i anslutning till de ord förkortningarna gjorts.

1.5 Presentation av intervjupersonerna

Kurator

Verksam på en skola med barnomsorg samt grundskola årskurs 1 - 6 och grundskola årskurs 7 - 9. Skolan har c:a 700 elever, varav ungefär 400 i årskurs 1 - 6. Intervjupersonen tillgodoser behovet av kurator även på två andra skolor, vilket svarar mot c:a 1 000 elever totalt. Utbildad socionom och har 10 år i yrket, varav 5 år som kurator. Elevvården beskrivs närmare under rubriken kommunpresentation.

Lärlarinna

Verksam som mellanstadielärlarinna på samma skola som kuratorn. Har 30 år i yrket. Utbildad till mellanstadielärlarinna.

Rektor

Verksam som rektor på en skola med elever från förskoleklass upp till och med sjätte klass. Till detta hör även barnomsorgen från ett år, nitton dagbarnvårdare och en förskola med 55 barn. Elevvården på skolan har tillgång till psykolog som gör utredningar och en kurator som finns på skolan en förmidag i veckan. Skolan har 270 elever.

Utbildad till mellanstadielärlarinna. Har 10 år i yrket som skolledare, varav 3 år som rektor.

Socionom

Arbetar som en av fem socialsekreterare i barn- och familjegruppen på socialförvaltningen. Socialförvaltningen är beskriven under rubriken kommunpresentation. Utbildad socionom och har 13 år i yrket, med vissa avbrott.

Kriminalinspektör

Anställd inom Skåne polismyndighet som består av fem polisområden. Det polisområde intervjupersonen ingår i består av åtta kommuner och i varje kommun finns ett närpolisområde. Intervjupersonen har fram till en längre sjukskrivning arbetat med övergrepp mot barn, då speciellt sexuella övergrepp. Är utbildad polis och sjuksköterska och har 27 år i yrket, varav 10 år som utredare i barnärenden.

Lagman

Är anställd som rådmann i en annan tingsrätt men arbetar för tillfället som t f lagman på centralortens tingsrätt. Denna tingsrätt skall under året läggas ned och verksamheten flyttas till den tingsrätt intervjupersonen har sin anställning som rådmann vid. Titeln lagman innebär att vara tingsrättens chef. Intervjupersonen arbetar med att döma i både brottmål och tvistemål. Han har varit verksam i domstol i 27 år, varav rådmann i 14 år och är utbildad domare.

Advokat

Driver egen advokatfirma tillsammans med en kollega i centralorten. Utbildad jurist och upptagen i advokatsamfundet. Varit verksam jurist i 21 år. Försvrar klienter i både brottmål och tvistemål.

Psykolog

Arbetar som barn- och ungdomspsykolog på en filial i ett sjukvårdsdistrikt med två sjukhus. På filialen arbetar ytterligare en psykolog och en kurator. Förstärkning med en kurator kommer att ske under året. Det finns även tillgång till en läkare, barnpsykiatriker, som kommer en dag i veckan till filialen. Man är en barn- och ungdomspsykiatrisk resurs för två kommuner. Intervjupersonen är utbildad psykolog och har vidareutbildning i barn- och ungdomsterapi. Har arbetat som psykolog i 26 år.

Socialnämndsordförande

Politiskt invald ledamot i socialnämnden, som består av ett individ- och familjeutskott och ett hemtjänstutskott. I nämnden finns elva ledamöter och lika många ersättare. Intervjupersonen är utbildad undersköterska och akupunktör. Har varit ordförande sen tre år tillbaka.

Politiker i barn- och utbildningsförvaltningen, BUN-politiker

Politiskt invald ledamot i barn- och utbildningsnämnden, BUN, som även den har elva ledamöter och lika många ersättare. BUN består av nämnden, ett arbetsutskott och ett presidium. Intervjupersonen har varit verksam i 8 år och är sköter sitt politiska åtagande parallellt med sitt yrke som tandläkare.

1.6 Kommunpresentation

Kommunen ligger i Skåne och försöker att profilera sig som en turist- och kulturkommun. Hela kommunen har c:a 20 000 invånare, varav c:a 6 000 i centralorten. Åldern är fördelad enligt följande:

Folkmängd 31 december 1998

Ålder	Procentuell fördelning	
	Kommunen	
	Män	Kvinnor
0 - 19	25	22
20 - 64	54	52
65 -	22	27

(Källa: Befolkningsstatistik, SCB)

Det som utmärker kommunen vad gäller ålder är det höga antalet personer över 65 år.

I kommunen finns följande nämnder representerade: Barn- och utbildningsnämnd, Byggnadsnämnd, Fritidsnämnd, Kulturnämnd, Miljö- och hälsoskyddsnämnd, Socialnämnd, Teknisk nämnd, Turistnämnd och slutligen en valnämnd.

Inom kommunen är skola och barnomsorg organiserade i en gemensam förvaltning, Barn och utbildningsförvaltningen. Denna organisation utgörs av förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, förskoleklass, grundskola, gymnasium, komvux och musikskola.

Inom elevvården arbetar man med elevvårdskonferenser i stället för elevvårdsteam. Det innebär att de personer som berörs blir kallade när en elev blir aktuell. I konferenserna ingår alltid kurator och rektor som obligatoriska deltagare. Övriga kallas efter behov och vilken situation det gäller. Man har som regel att eleven själv är närvarande om denne går i högstadiet.

Inom socialförvaltningen arbetar man med barn- och ungdomsvård, missbruksvård, olika former av bistånd som socialbidrag samt familjerättsliga frågor. Följande resurser står till förfogande:

- Familjerådgivning
- Öppenvård för barn-familjer, var det bedrivs olika gruppverksamheter och ges individuellt stöd samt rådgivning till föräldrar. Man samarbetar med skolan, barnhälsovården och kyrkan.

- Ungdomsgrupp, som vänder sig till ungdomar 13 - 25 år och deras familjer. De ger individuellt stöd och samarbetar med skolan och polisen m fl.
- Öppenvård för missbrukare som även handlägger ansökningar om behandling.
- Rådgivningsbyrå för missbrukare eller anhörig till missbrukare. De vänder sig även till människor i kris.
- Samverkansprojekt mellan socialförvaltning, försäkringskassa och arbetsförmedling som vänder sig till arbetslösa ungdomar, långtidsarbetslösa och arbetshandikappade.

Socialförvaltningen har överst en socialchef och under honom återfinns en avdelningschef för individ- och familjeomsorgen. Avdelningschefen har i sin tur förste socialsekreterare på ekonomi under sig som ansvarar för ekonomigruppen. Inne på förvaltningen finns själva kärnan i verksamheten som är uppdelad på en ekonomigrupp och en barn- och familjegrupp. I var och en av dessa arbetar fem handläggare. Till detta kommer personal i de utlokaliserade delarna av socialtjänstens verksamhet.

1.7 Litteraturval/tidigare forskning

Det finns ingen samlad kunskapsöversikt i det ämne jag valt, eftersom det spänner över ett så stort område. Jag stod inför valet att antingen göra en fördjupning i ett eller några få ämnen eller, vilket mitt val blev, att försöka ge en generell bild utifrån ett flertal olika ämnen.

Barnkonventionen ligger till grund för denna uppsats och kan enligt min uppfattning sägas utgöra det normativa, det ideala. Jag har även använt en del annan litteratur, t ex Bartley och Rasmusson för att föra en begreppsdiskussion och tolka barnkonventionen. Till detta kan SOU 1997:116 läggas, som dels gör en ingående beskrivning av artiklarnas innebörd och dels lyfter fram brister i vårt arbete med att införliva dem. Ur socialstyrelsens rapporter och FoU-byrån i Stockholm har jag sen valt ut de delar som tjänar mitt syfte med uppsatsen. Deras rapporter kan, enligt min mening, anses stå för det icke-normativa, dvs när det inte fungerar. Dessa rapporter belyser situationer när barnets bästa inte tillgodoses samt vilka faktorer som då inverkar.

Statens offentliga utredningar har i ett antal utredningar berört arbetet med barn. De jag valt att utgå ifrån presenteras nedan:

- SOU 1997:8, Röster om barn och ungdomars psykiska hälsa. Delbetänkande av Barnpsykiatrikommittén. Tar upp barn och ungdomars psykiska hälsa, redogörelser och analyser hur olika samhällsinstanser arbetar med barn och ungdomar, förebyggande åtgärder och föreslår åtgärder för att förbättra samarbetet mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten m m.
- SOU 1997:116, Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Huvudbetänkande av barnkommittén. Analyserar Barnkonventionens tillämpning i Sverige utifrån de olika artiklarna i konventionen.
- SOU 1998:31, Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. Slutbetänkande av barnpsykiatrikommittén. Berör barn och ungdomsgrupper med psykiska problem av växlande art och svårighetsgrad. Man har fokuserat sig på hur samhällets stöd skall utformas så att det på bästa sätt kommer barn, ungdomar och familjer till godo.

Man konstaterar i utredningarna ovan att det krävs bättre kunskap om barnkonventionen för att tillämpa barnets bästa och att detta bör ske på alla nivåer i samhället. Man anser att

det är andan och intentionerna i barnkonventionen som skall tillägnas, inte att räkna upp rättigheterna eftersom konventionen ska användas som ett redskap i arbetet med barn.

Formell barnkompetens är en förutsättning för att beakta barnets perspektiv och detta saknar man i grundutbildningarna till polis, socionom etc. I utredningarna återfinns definitioner på barnets bästa och barnperspektiv och hur detta kommer till uttryck inom olika områden, t ex barnpsykiatri och skola. Utredningarna innehåller en översyn över hur samhällets nedskärningar påverkar olika grupper av barn, speciellt inom skola och barn- och ungdomspsykiatri. Man konstaterar att anmälningsplikten inte efterlevs och beskriver olika orsaksmekanismer som ligger bakom. Det man då anger som orsak är okunskap om lagstiftningen och bristande samverkan. I samband med detta presenteras olika förslag till samverkansmodeller och varför det är så viktigt att samverka kring barn och ungdomar.

Från centralt håll har även utgivits följande i ämnet:

- *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Faktablad från socialdepartementet, nr 1 1999. Här redogör man för hur det fortsatta arbetet med barnkonventionen ska göras och vilka medel man avsätter till detta. Man tar även upp de områden där bättre resurser behöver sättas in för att vidareföra arbetet med barnkonventionen.
- Regeringens proposition 1997/98:182. *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*.
- Socialdepartementets direktiv 1998:105. *Barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor*. Beskriver väl barnkonventionens inverkan för barn i det Svenska samhället.

Dessa ger bra sammanfattningar om barnkonventionens implementering i Sverige och vilka områden som berör barn och ungdomar där det behövs bättre insatser, bla i form av förbättrad lagstiftning och ökade ekonomiska resurser.

Barnombudsmanen har till uppgift att följa upp hur arbetet med införlivandet av barnkonventionen sker. De rapporter jag valt att utgå från är:

- *Påspaning efter barnkonventionen. En kommunstudie*. 1995. Undersöker hur implementeringen av barnkonventionen skett i kommunerna.
- *Barnkonventionen i myndigheterna*. 1998.
- *På god väg? En studie av kommunernas arbete med barnkonventionen*. 1999.

- *Småbarn och umgängestvister. En undersökning av 62 tingsrättsdomar.* 2000.
- *Barndom pågår.* Årsrapport från barnens myndighet. 2000.

Från socialstyrelsen, som är tillsynsmyndighet för socialtjänsten, och som har skrivit ett antal rapporter och utvärderingar kring barn har jag valt följande:

- SoS 1996:19. *Barn i fokus. Slutrapport.* Redovisning från barn i fokus-projektet som var ett åtgärdsprogram för att höja kompetensen och utveckla ett barnperspektiv i arbetet med utsatta barn. Innehåller en sammanfattning av samtliga barn i fokus-projekt
- Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 1999:2. *Ändringar i Socialtjänstlagen som berör barn och unga.* Granskar de förändringar som gjorts i Socialtjänstlagen rörande arbetet med barn och unga, som infördes den 1 januari 1998. Tar bl a upp hur socialtjänsten tokar barnets bästa och hur antalet anmälningar till socialtjänsten om barn som far illa utvecklas.
- Socialstyrelsen (2001). *Socialstyrelsens uppföljningar av ändringar i Socialtjänstlagen - Barnen, socialtjänsten och lagen.* Granskar de ändringar som gjorts i Socialtjänstlagen fram till 1999. Har samma infallsvinkel som föregående.

Samtliga av dessa rapporter från socialstyrelsen har något att säga om vikten av samverkan mellan socialtjänsten och andra myndigheter.

Socialtjänsten i Stockholm har en egen Forsknings- och utvecklingsavdelning, och från dem har jag läst FoU 1996:14 av Sundell och Colbiörnsen. *Hand i hand. Samhällets stöd och hjälp till elever med psykosociala behov.* De redovisar i boken vikten av samarbete mellan socialtjänst och skola för att arbeta förebyggande med barn i riskzon och vad som sker om samarbete inte fungerar.

Dessutom har jag valt delar ur nedan redovisad litteratur som berört det område uppsatsen fokuserar sig på:

- Andersson, Gunvor . *Barn i samhällsvård.* 1995. Ger en bild över forskning kring barn i samhällsvård och de olika aktörernas roll i arbetet med barn och deras familjer. Skriver om barns bästa och barnperspektiv.

- Bäckström m fl. *Jag har rätt lovar FN. Att arbeta med småbarn kring FN:s konvention om barnets rättigheter.* 1993. Beskriver innebörden i barnkonventionens artiklar.
- Denvall, m fl, *Vardagsbegrepp i socialt arbete.* 2000. Är en antologi om socialt arbete och där jag speciellt intresserat mig för Ove Mallanders kapitel om samverkan mellan olika aktörer. Detta kapitel har en teoretisk utgångspunkt.
- Rasmusson, Bodil. *Barnperspektiv. Reflektioner kring ett mångtydigt och föränderligt begrepp.* 1994. Diskuterar begreppen barnperspektiv och barns bästa.
- Bartley, Kristina. *Barnpolitik och barnets rättigheter.* 1998. Avhandling som kretsar kring barnkonventionen, barnperspektiv och barns bästa både ur nationell och internationell synvinkel. Har gjort jämförelser mellan olika länder.

Jag har slutligen även använt mig av Dagens Nyheters artikelserie kring barnpsykiatri där man diskuterar effekterna av ökad vårdtyngd på barn- och ungdomspsykiatri.

Det litteraturen ovan har gemensamt är att barnets bästa går som en röd tråd. Statens offentliga utredningar ser över aktuell lagstiftning och hur barn mår i Sverige idag. Regering och riksdag ser till resursfördelningen i samhället och dess effekter. Barnombudsmannen följer införlivandet av barnkonventionen. Socialstyrelsen granskar socialtjänstens arbete med utsatta barn och ungdomar, vilket även FoU riktar in sig på. Sammantaget bidrar all litteratur till att identifiera de hinder som kan finnas att alltid se till barnets bästa.

2. FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER

2.1 Bakgrund

Sverige ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter - barnkonventionen - efter ett beslut i riksdagen den 21 juni 1990 utan att reservera sig på någon punkt. Barnkonventionen speglar de principer om mänskliga rättigheter som har formulerats i FN:s konventioner och deklARATIONER om mänskliga rättigheter. I inledningen erinras om att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp. Det betonas också att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället. Vidare betonas vikten av respekt för de kulturella värden som finns i barnets miljö och vikten av internationellt samarbete för att säkra barnets rättigheter. Barnets behov av och rätt till båda sina föräldrar och föräldrarnas ansvar för barnet är också en röd tråd i barnkonventionens sakartiklar.

Konventionen sätter barnets behov i centrum. Staterna skall säkerställa att ett barn inte, mot deras vilja, skiljs från sina föräldrar, om ett åtskiljande inte är nödvändigt för barnets bästa. Ett beslut om att skilja ett barn och dess föräldrar kan emellertid vara nödvändig t ex *”vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort”* (artikel 9).

Barnkonventionen innehåller olika slag av rättigheter; dels de rättigheter som traditionellt kan hänföras till kategorin medborgerliga och politiska rättigheter, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Dessa rättigheter är desamma som kommer till uttryck i andra konventioner inom området för mänskliga rättigheter, men med ett särskilt barnperspektiv. Därutöver tar konventionen särskild hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket kommer till uttryck i de rättigheter, som syftar till att ge barnet ett skydd mot övergrepp och utnyttjande. De olika rättigheterna är lika viktiga och barnkonventionen skall ses som en helhet. Rättigheterna har delvis olika karaktär. Vissa rättigheter är absoluta och skall förverkligas omgående av alla stater oavsett utvecklingsnivå (medborgerliga och politiska rättigheter), medan förverkligandet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är beroende av den enskilda statens resurser (skall konventionsstaterna ... till det yttersta av sina tillgängliga resurser...).

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer som skall vara styrande för tolkningen av övriga artiklar, men som också har en egen självständig betydelse. Dessa principer är:

- förbud mot diskriminering (artikel 2)
- barnets bästa (artikel 3)
- rätten till liv och utveckling (artikel 6)
- rätten att uttrycka sina åsikter (artikel 12).

Principen om barnets bästa är en av barnkonventionens grundpelare. *’Vid alla åtgärder som rör barn ... skall barnets bästa komma i främsta rummet’*. Det framgår av formuleringen av artikel 3 att barnets bästa alltid skall beaktas i beslutsfattandet. Konventionen kräver inte att barnets bästa alltid skall vara utslagsgivande, men barnets bästa skall alltid ligga med och väga tungt i vågskålen när beslut som rör barn skall fattas. I de fall andra intressen tillåts väga tyngre, krävs att beslutande myndigheter kan visa att en sammanvägning av relevanta intressen i det enskilda fallet har gjorts. Beslutande myndigheter bör därför så långt som möjligt ha försäkrat sig om att barnets bästa har kommit med i avvägningen och redovisats i beslutsprocessen. Besluten måste med andra ord innefatta ett barnperspektiv.

Principen om barnets bästa kan härledas ur två grundläggande tankar som båda har satt sina spår i konventionen; att barn har fullt och lika människovärde och att barn är sårbara varelser som behöver särskilt skydd. Begreppet barnets bästa återfinns i andra internationella deklARATIONER och konventioner. Det unika med barnkonventionen är att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. I detta ligger ett delvis nytt tänkande, där barnet sätts i fokus på ett sätt som inte skett tidigare. Principen om barnets bästa är ingalunda ny i svensk lagstiftning. Den har funnits där långt innan barnkonventionen antogs. I början av vårt sekel kom en reaktion mot hur dåligt barn kunde ha det. Detta ledde till att vi under åren 1917–1920 fick den första egentliga barnlagstiftningen i Sverige. Då infördes ett antal lagar rörande barn såsom lagen om barn i äktenskap, lagen om barn utom äktenskap, lagen om adoption och lagen om förmyndarskap. År 1924 kom den första barnavårdslagen. Det genomgående temat i dessa lagar kan sägas vara principen om barnets bästa. I detta sammanhang skapades även begreppet vårdnad. Att ha ansvaret för ett barn skulle inte bara innebära att bestämma allt om barnet utan även att ge barnet omsorg och omvårdnad. Det reformarbete som sedan har

genomförts inom "barnlagsområdet" har genomgående motiverats av hänsynen till barnets bästa.

Principen om barnets bästa kommer traditionellt till uttryck i lagstiftning som uttryckligen reglerar frågor om barn. Det gäller framförallt frågor om vårdnad, umgänge och adoption i föräldrabalken, men också i namnlagen och Socialtjänstlagen finns ett uttryckligt barnperspektiv. Den genomgång som Barnkommittén har gjort av rättspraxis av familjerättsliga mål och ärenden visar att domstolarna också faktiskt beaktar barnets bästa i sina avgöranden. Med de ändringar i reglerna om vårdnad m.m. som trädde i kraft den 1 oktober 1998 kom barnets ställning i dessa frågor att stärkas ytterligare. Utlänningslagen och Socialtjänstlagen har nyligen tillförts ett barnperspektiv i form av portalbestämmelser med den lydelsen att hänsynen till barnets bästa särskilt skall beaktas i beslutsfattandet.

Ett flertal av artiklarna i barnkonventionen syftar till att ge särskilt skydd åt barn mot övergrepp och utnyttjande. Detta skydd innefattar ett slags rättigheter som är en vidareutveckling av de traditionella mänskliga rättigheterna – medborgerliga och politiska fri- och rättigheter eller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Det handlar om situationer där "vuxenvärlden" betar sig på ett sådant sätt att barnets integritet kränks och där barnet inte respekteras. Det grundläggande synsättet i barnkonventionen är att barn skall respekteras, att barn också är människor med rättigheter, som kommer till uttryck på så sätt att samhället åläggs skyldigheter för att skydda barn där familjens skyddsnet inte räcker till. Rätten till samhällets skydd mot utnyttjande är absolut, på samma sätt som de medborgerliga och politiska fri- och rättigheterna. Barnkonventionen slår fast att barn skall skyddas mot alla former av missförhållanden, vanvård, skada eller våld medan de är under föräldrarnas eller annans vård. I de fall sådana situationer uppstår, får principen om familjens privatliv vika för statens intervention i syfte att tillförsäkra barnet den bästa miljön för en harmonisk utveckling.

(Ur regeringens proposition1997/98:182)

Propositionen mynnade ut i Nationell strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

2.2 Barnkonventionen under 90 - talet

Händelseförlopp i kronologisk ordning:

- Sverige ratificerar barnkonventionen 1990 och den börjar gälla samma år.
- Medel avsätts till frivilligorganisationerna för att sprida kunskap om barnkonventionen.
- Den 1 juli 1993 inrättades en särskild myndighet med uppgift att bevaka Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen, Barnombudsmannen.
- Frivilligorganisationerna får 1996 medel från Allmänna arvsfonden till informationsprojektet Dags för barnkonventionen.
- En parlamentarisk kommitté tillsätts 1996 som 1997 lägger fram sitt slutbetänkande Barnets bästa i främsta rummet, SOU 1997:116.
- Riksdagen fattar beslut om ändringar i Socialtjänstlagen, föräldrabalken och utlänningslagen. I samtliga dessa lagändringar har barnkonventionen varit utgångspunkten.
- Nationell strategi för att genomföra barnkonventionen inom olika samhällsområden föreslås 1998.
- Riksdagen antar 1999 förslaget En nationell strategi för att genomföra barnkonventionen i Sverige.

Under hela 90-talet kan ett ökat engagemang för barnkonventionen noteras i hela samhället. Myndigheter, landsting och kommuner visar ett allt större intresse för barnkonventionen och vill ha hjälp med att omsätta den i praktiken. Många grupper som protesterar mot nedskärningar och omstruktureringar som gjorts inom skola och barnomsorg använder sig av barnkonventionen vid opinionsbildning eller som argument i den lokala politiska debatten.

Ett annat mått på att barnkonventionens betydelse har ökat är att antalet pressklipp där barnkonventionen nämns har vuxit markant. Även frivilligorganisationerna använder sig i större omfattning av barnkonventionen i informations- och opinionsbildande syfte. Allt detta bidrar till att barnkonventionen, mer än tidigare, påverkar beslutsfattare på olika nivåer (Barnombudsmannens årsrapport 2000, s 70).

3. BARNETS BÄSTA I FRÄMSTA RUMMET

3.1 Innebörden av Artikel 3 i barnkonventionen

”*Viljan finns - men inte alltid kunskaper och resurser*”, står det att läsa i barnombudsmannens kommunstudie (Barnombudsmannen, 1995, s 3) i samband med att barnombudsmannen skickade ut enkäter till Sveriges kommuner. Man undersöker här kunskapen om och förmågan att tillämpa barnkonventionens artiklar.

Att arbeta med barnkonventionen som grund innebär att respektera barns rättigheter. Artikel 3 i barnkonventionen säger att *”vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet”* (Konventionen om barnets rättigheter).

Detta, konstaterar man i socialstyrelsens rapport 1999:2, ska syfta till att tydliggöra att barnets perspektiv måste genomsyra alla beslut som rör barn vilket innebär att se ur barnets synvinkel. Man säger också att barnets bästa inte är en gång för alla givet. Begreppet är relativt och betyder olika saker för olika personer beroende på hur barnets behov uppfattas av dem. Begreppets innebörd förändras även över tid i takt med att ny kunskap växer fram och värderingar i samhället förändras (s 23).

Socialdepartementet (1999) skriver i sitt faktablad att barnkonventionen ska vara ett verktyg i arbetet med att gradvis förbättra barns villkor (s 1).

Artikel 3 i barnkonventionen har enligt barnombudsmannen karaktären av en portalbestämmelse. Med detta menas att principen om barnets bästa skall vara vägledande vid tolkningen av konventionens övriga artiklar. Även andra frågor, som inte är direkt nämnda i konventionens artiklar, ska ta sin utgångspunkt i barnets bästa (Barnombudsmannen, 2000, s 10).

Barnkonventionen slår i artikel 1 fast att med barn avses varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

I SOU 1997:116 sammanfattar man artikel 3 i fyra punkter:

1. Artikel 3 ska vara vägledande i alla beslut som rör barn.
2. Artikel 3 kan fungera som ett instrument för att utvärdera lagar och policy som inte täcks av konventionen själv.

3. Artikel 3 kan fungera som en "medlande" princip som kan användas när man skall lösa konflikter som t ex kan uppstå mellan olika rättigheter.

4. Artikel 3 kan hjälpa till att belysa innebörden av andra artiklar i konventionen. Principen om barnets bästa skall vara vägledande då konventionen genomförs (s 69).

3.2 Kunskap om barnkonventionen

För att kunna tillämpa barnets bästa utifrån barnkonventionen är en förutsättning att man har kännedom om den och dess innebörd.

SOU 1997:116 slår i sin sammanfattning fast att "Det handlar inte bara om att lära sig vilka rättigheter som stadgas i konventionen, utan att ta till sig och förstå själva andan och innebörden av konventionen" (s 17).

Kunskap om barnkonventionen ligger delvis på var och ens ansvar, men enligt artikel 42 ska konventionsstaterna genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Jag var i anslutning till detta intresserad av om mina intervjupersoner hade läst barnkonventionen och om de hade kännedom om dess existens, speciellt med tanke på att konventionen lyfter fram barnets bästa. Det som framkom ur intervjuerna var att alla kände till att barnkonventionen fanns och förutom socialsekreteraren kunde de återge delar av innehållet till mig.

Barnen blev enligt intervjupersonerna informerade om barnkonventionen i samband med FN-dagen på skolorna. Bland de intervjuade var det endast socialnämndsordföranden som klart kunde bekräfta att hon fått någon information kring barnkonventionen. De som i sitt dagliga arbete kom i kontakt med barn, d v s socialsekreteraren, lärarinnan, psykologen, kuratorn och kriminalinspektören kunde inte påminna sig om att man fått information eller utbildning kring barnkonventionen.

Detta är ett faktum som man på centralt håll är mycket medveten om. I regeringens faktablad om strategi för att förverkliga barnkonventionen 1999 framkommer att man vidtar åtgärder för att rätta till kunskapsbristen. "Att sprida kunskap och medvetenhet om konventionen är just nu det viktigaste inslaget i förverkligandet av barnkonventionen i Sverige. Konventionen ska i första hand nå beslutsfattare vars verksamhet påverkar barns vardag, vuxna som arbetar med barn samt barn och ungdomar själva" (s 2).

Barnombudsmannen konstaterar också i sin egen rapport Barnkonventionen i myndigheterna (1998) att de informationsinsatser som gjorts kring barnkonventionen i huvudsak inriktats på kommuner och landsting, vissa yrkesprofessionella grupper samt barn och unga. Myndigheter, menar man, är därför en samhällssektor som i mindre utsträckning fått tillgång till information och handledning vad det gäller barnkonventionen (s 5). Man får fram liknande resultat i sin enkätundersökningen ”på god väg?” (Barnombudsmannen, 1999) där svaren visar på att behovet av information och utbildning är stort. 74 % av de undersökta kommunerna vill ha mer kunskap om barnkonventionen (s 3).

Vikten av kunskap om barnkonventionens anda understryks i SOU 1997:116:

Alla beslutsfattare som på något sätt kommer i kontakt med frågor som regleras i Barnkonventionen måste ha utbildning i och kunskaper om Barnkonventionen. Det gäller såväl politiker som lärare, socialarbetare, stadsplanerare, jurister, poliser, åklagare, domare, sjukvårdspersonal, barnomsorgspersonal, invandrarverkets personal, psykologer, kuratorer - ja i stort sett alla yrkesgrupper inom den offentliga sfären (s 25).

Man menar att det inte handlar om att lära sig barnkonventionen på det sättet att man kan räkna upp de olika rättigheterna, utan om att tillägna sig andan och intentionerna i konventionen. ”*Det vill säga att tillägna sig ett synsätt, att lära sig hur man förhåller sig till barn, hur man skall se på olika frågor ur barnets perspektiv*” (SOU 1997:116, s 55).

3.2.1 Sammanfattning kunskap om barnkonventionen

Barnkonventionen har en stor betydelse för att kunna tillämpa ett barnperspektiv och skall vara ett verktyg i att se till barnets bästa. En förutsättning för detta är att man förstår innebörden i barnkonventionen och kan förhålla sig till den med ett barnperspektiv. Trots att det är elva år sen vi ratificerade barnkonventionen har ännu inte alla som arbetar med barn och ungdomar kunskap om barnkonventionen. Detta, menar jag, är en faktor som inverkar på förmågan att se till barnets bästa i alla lägen. Även socialdepartementet klargör detta i sitt faktablad, när man säger att barnkonventionen ska vara ett verktyg i arbetet med att gradvis förbättra barns villkor.

3.3 Barnkonventionens inverkan

Sen vi ratificerade barnkonventionen i Sverige har förbättringar skett inom en hel del viktiga lagområden. Grundprinciperna i barnkonventionen om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals finns nu inskrivna i Utlänningslagen, Föräldrabalken och Socialtjänstlagen. Dessutom ligger barnkonventionen till grund för grundskolans läroplan, lpo94.

Socialtjänstlagens portalparagraf har en direkt motsvarighet i barnkonventionens artikel 3: *”När åtgärder som rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver”* (1 § fjärde stycket).

Införlivandet av barnkonventionen har i Sverige inte skett genom inkorporering, dvs den har inte skrivits in i lagstiftningen. Detta har motiverats med *”För ett land med så omfattande barnrättslig lagstiftning som Sverige finns det inte mycket att vinna på att ge Barnkonventionen status av nationell lag”* (SOU 1997:116, s 15).

Intervjupersonerna ombads att tala om för mig vilken inverkan barnkonventionen haft i deras yrke. Både rektorn och lärarinnan kunde härleda den till läroplanen. Advokaten och lagmannen sade att man nuförtiden talade om barnets rätt i motsats till föräldrarnas rätt och menade att barnkonventionen satt sina tydliga spår i föräldrabalken. Flera av intervjupersonerna ansåg att barnkonventionen mest hade betydelse för barn som ej var födda i Sverige. Advokaten sa att man refererade till barnkonventionen ibland och den kom på tal i vissa diskussioner och sammanhang. Främst handlade det inte om vårdnadsärenden utan om invandrarärenden. I den undersökta kommunen finns barnkonventionen inskriven i de lokala målen för både socialtjänsten och barn och utbildningsförvaltningen. Följande citat beskriver hur intervjupersonerna ser på barnkonventionens inverkan på deras yrke:

”Har man inget annat att ta till kan man alltid ta till den”. (Advokat)

”Ingen. Att se barnet är A och O inom det sociala yrket”. (Kuratorn)

”När det handlar om flyktingbarn, men inte på något systematiskt sätt” (Psykolog)

”Lpo94, där ligger barnkonventionen till grund när man skrev den” (Rektor)

”Det är ett tillägg i socialtjänstens mål, när åtgärder rör barn skall särskilt beaktas /.../ och den har vi ju med i alla beslut där barnen finns med som ett resultat av beslutet”
(socialnämndsordförande)

I sin rapport "På god väg" (1999) pekar barnombudsmannen på att barnkonventionen ännu är i en förankringsfas och att mycket arbete återstår innan barnkonventionen helt genomsyrar arbetet med barn på de olika nivåerna (s 4).

3.3.1 Sammanfattning barnkonventionens inverkan

Att barnkonventionen ännu är i en förankringsfas anser jag vara en bild som stämmer väl överens med den undersökta kommunen. Intervjupersonerna kan ta ställning till barnkonventionen och dess inverkan trots att det tidigare framgått att kunskapen om barnkonventionen överlag inte är så god. Barnkonventionen har inte inkorporerats i svensk lagstiftning, men dess anda har förts in bl a som portalparagraf i Socialtjänstlagen. Det ligger alltså en skillnad i att känna till barnkonventionen som ett separat åtagande och den lagstiftning som man dagligen har att följa. I svensk lagstiftning finns barnkonventionen också med, om än indirekt. Man har viljan - men inte kunskaperna.

4. BARNETS BÄSTA OCH BARNPERSPEKTIV

4.1 Definition av barnets bästa

Barnets bästa återfinns som jag tidigare nämnt i artikel 3 i barnkonventionen. I den allmänna debatten och i litteraturen återfinns man begrepp som barns bästa, barnperspektiv, barns behov och barn i fokus i samband med barnkonventionen.

Inledningsvis kan sägas att barnombudsmannen konstaterar att redan långt innan barnkonventionen började gälla i vårt land, fanns det ett arbete kring barnperspektiv, barns behov och barnets bästa. Men, menar man, med barnkonventionen kommer ett delvis nytt barnperspektiv och en delvis ny syn på barn som en självständig individ med egna rättigheter och med en rätt att själv få uttrycka sina åsikter och påverka alla beslut som rör det (Barnombudsmannen 1998, s 2). Man konstaterar att även om principen om barns bästa tidigare till viss del varit förankrad i nationell lagstiftning och i vårt medvetande är det ändå en stor framgång att den genom barnkonventionens skrivning i artikel 3 fått en ännu starkare ställning i lagstiftningen (Barnombudsmannen 2000, s 11).

Vad som avses med barnets bästa i FN:s barnkonvention är inte klart formulerat. Barnombudsmannen (2000) förklarar detta med att det inte ansetts möjligt att fastställa några definitiva kriterier för vad som är barnets bästa inom olika områden och kulturer som är hållbara över tiden (s 11). Barnets bästa är ett begrepp som ger utrymme för många olika tolkningar. Det som är bäst för ett barn i en situation är kanske det sämsta för ett annat barn i samma situation. Dessutom kan barnets bästa vara på kollisionskurs med vuxnas behov eller samhällsintressen.

Även socialstyrelsen tar upp att barnets bästa kan vara svårt att definiera. ”Vad som är barns bästa kan man ha mycket olika uppfattningar om. Det varierar över tid, det varierar mellan olika yrkesgrupper, forskare, kulturer och t o m mellan olika landsändar” (Socialstyrelsen 1996:19, s 12).

Man har ändå gjort försök att definiera barns bästa. Barnombudsmannen säger i sin rapport 2000, att innehållet i principen barns bästa skall tolkas som den bästa tänkbara lösningen för varje enskilt barn. Bedömningen om vad som är barnets bästa skall bygga på kunskap och beprövad erfarenhet i kombination med en bedömning av just detta barns livssituation. Analysen av barnets bästa ska vara individuell och så långt som möjligt vila på vetenskaplig grund med systematisk uppföljning och utvärdering (s 11 - 12).

Att det finns många olika definitioner på barns bästa framkom tydligt under intervjuerna. Det fanns lika många svar som intervjupersoner. Man nämner olika faktorer som spelar in för att kunna tillgodose barns bästa. Gemensamt för alla intervjupersonerna är tankarna om att barnet ska känna sig tryggt och få god omvårdnad men även att de tillåts att synas och höras. Jag kan även se att den kultur man befinner sig i påverkar synen på vad som är barns bästa. Följande citat från intervjupersonerna anser jag tydliggöra skillnaderna från person till person hur man definierar barns bästa:

”Att ha en helhetsyn påbarnet” (Kurator)

”Att barnet är någonting och att man inte nonchalerar det” (Lärlarinna)

”Att barnet ska skyddas och att man ska tro påbarnet” (Kriminalinspektör)

”Jag tror att barnens bästa är att de får vara hemma hos sin familj och att man kan sätta in det rätta stödet där så att de får vara där de egentligen ska vara”
(Socialsekreterare)

”Att kortsiktigt och långsiktigt se till vad som är bäst för barnet med hänsyn till barnets hälsa och utveckling” (Lagman)

”Att barns bästa är kopplat till barns behov, att de har tillgång till egna känslor och tankar” (Psykolog)

Kompetensen att se barns bästa hör samman med begreppet barnkompetens. I SOU 1998:31 konstaterar man att barnkompetensen i stor utsträckning förvärvas i praktiskt arbete, genom medveten specialisering inom verksamheten, handledning och fortbildning. Den formella barnkompetensen är däremot svagare. Man konstaterar också att många av de uppgifter som utförs inom individ- och familjeomsorgen kräver mer än bara grundutbildning till socionom. Detta gäller inte minst uppgiften att handskas med barn som far illa (s 409 f). I slutrapporten från barn i fokus projektet (Socialstyrelsens rapport 1996:19) understryks att en ökad barnkompetens inom socialtjänsten är ett villkor för att ett barnperspektiv ska kunna utvecklas (s 15).

Jag ställde frågan till mina intervjupersoner vad barnkompetens innebär. Endast psykologen ansåg att det innebar kunskaper om utvecklingspsykologi. Övriga svar varierade från förmågan att se barnen åldersadekvat, förmåga att se barns behov och möta barn på barns sätt. Lärlarinnan vinklade det annorlunda och sa att man måste se en skillnad

mellan barnets kompetens och den vuxnes kompetens. Med detta menade hon att man måste kunna se barnet där barnet är.

Eftersom barnkompetens även kan tolkas som utbildning kring barn ville jag också se om man hade någon speciell barnutbildning. Det var endast två som hade vidareutbildning kring barn. Psykologen i barn och ungdomsterapi och kriminalinspektören genom interna kurser som fokuserade sig på barn. Dessutom var både kriminalinspektören och socialnämndsordföranden utbildade sjuksköterskor och hade genom det en somatisk utbildning kring barn. Socialsekreteraren hade ingen speciell utbildning kring barn, vilket är värt att notera, då hon i sitt arbete ständigt kommer i kontakt med barn i utsatta situationer. Detta är ett bekant fenomen och hon är inte ensam om att endast ha den grundläggande socionomutbildningen i botten. I socialstyrelsens rapport 1996:19 citerar man socialtjänstkommitten där de tar upp utbildningsfrågorna:

Socialsekreterarna utbildas till generalister och är i grunden inga experter på barn. Deras yrkeskompetens vilar påkunskaper om både samhälle och individ, vilket ger dem goda förutsättningar att tillämpa en helhetssyn i arbetet med enskilda individer och familjer. Det utesluter naturligtvis inte att många socialsekreterare genom vidareutbildning och gedigen praktisk erfarenhet med tiden utvecklas till barnexperter. Generellt sett kan man ändå påstå att socialsekreterarnas grundutbildning gör att de är beroende av experter inom andra verksamheter för att kunna avgöra vad som är bäst för det enskilda barnet (s 56).

Vad som är viktigt att återigen poängtera är att teoretisk kunskap bara är en del av vad man definierar som barnkompetens. Dock är en formell barnkompetens en av förutsättningarna för att utveckla ett barnperspektiv inom socialtjänsten, vilket man pekade på i SOU 1998:31.

Då en del intervjupersoner såg barns bästa sammankopplat med barnperspektiv och en del sammankopplat med barns behov kan det vara lämpligt att fortsätta med begreppet barnperspektiv.

4.2 Definition av barnperspektiv

Jag vill inledningsvis citera SOU 1997:116 i deras rader kring barnkonventionen och barnperspektivet:

Barnkonventionen kan sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv eftersom den uttrycker världssamfundets kollektiva syn på barn och ungdomar. Konventionens grundsyn som innebär att barns rätt att utan diskriminering få sina rättigheter respekterade, principen om barnets bästa, vikten av att lyssna på barnet och alla barns

rätt till liv och utveckling, formar en hållning till barn på det internationella planet. Det krav Barnkonventionen ställer på världens stater är att detta förhållningssätt, detta barnperspektiv, skall genomsyra alla beslut som rör barn (s 72).

Barnkonventionen och barnperspektiv är två ord som ofta förknippas med varandra.

Kristina Bartley skriver i sin avhandling Barnpolitik och barnets rättigheter (1998) att ”*perspektiv kommer från latinets perspicere och betyder att se genom, synvinkel, överblick, vy, utsikt*” (s 33). Hon säger vidare att ”*utmärkande för begreppet barnperspektiv är att det inte är ett perspektiv utan flera, och det finns olika definitioner av begreppet*” (ibid.). Perspektiv betyder alltså synvinkel. Vad gäller barnperspektiv innebär det då att se något ur barnets synvinkel, att se med barns ögon. Gunvor Andersson, fil dr i psykologi och docent i socialt arbete vid Socialhögskolan i Lund, skriver i sin bok Barn i samhällsvård (1995) att de egna kulturella och personliga förutsättningarna är utslagsgivande för vilket barnperspektiv man finner:

Man får heller inte glömma att ålder, kön, social klass och en rad andra förhållanden inverkar på barns upplevelser av livet och världen runt sig. Därför finns det inte ett barnperspektiv utan flera. Det handlar om att försöka se ur barns synvinkel, att försöka ta reda på hur barn uppfattar och upplever sig själva och sin relation till andra, sin omgivning och olika förhållanden och missförhållanden i vardagslivet. Det kan synas självklart att detta sker i social barnavård, men det är ett alltmer uppmärksammat faktum att så inte är fallet. Även i forskningen har man alltmer uppmärksammat vikten av att se barn som sakkunniga informanter om sin egen situation, att göra barn till medforskare i stället för undersökningsobjekt och få tag på barnets egen förståelse av sig själv, sitt liv och det sociala sammanhang, i vilket det ingår (s 11).

Bodil Rasmusson skriver att kunskaper om barn och barns villkor tolkas och tillämpas av vuxna utifrån skilda perspektiv, normer och värderingar. Både vuxnas perspektiv på barn och barns perspektiv på den egna tillvaron formas på olika sätt hos olika individer utifrån skilda förutsättningar, sammanhang och positioner (1994 , s 4).

Även socialstyrelsen finner i sin rapport 1996:19 att barnperspektivet kan betyda att vuxna ser barnet, att de har barnet i sin synvinkel. Detta bör på ett naturligt sätt, menar man, leda till att man försöker se en situation också utifrån barnets synvinkel. Vad som är barnets bästa, fortsätter man, måste bedömas utifrån en vuxen persons perspektiv, kunskaper och erfarenheter (s 13).

Även barnperspektiv, liksom barnets bästa, är beroende av barnkompetens. ”*Kompetensen*”, menar man i SOU 1998:31, ”*syftar framförallt på kunskaper och praktiskt handlag. Kompetens ger goda förutsättningar att beakta barnets perspektiv, men den utgör*

ingen garanti. Man kan ha hög barnkompetens och likväl försumma barnperspektivet”, skriver man (s 410).

Av ovanstående föddes så min nyfikenhet kring hur man definierar barnperspektivet inom intervjupersonernas olika yrken. Alla intervjupersoner nämner att barnperspektiv innebär att se barnet. Bun-politikern beskriver att man som vuxen intar ett vuxet barnperspektiv. Man har helt andra referensramar jämfört med barn, säger han, och man ser saker från andra håll.

”Att man ska byta syn och se hur barnen har det, hur barnen upplever tillvaron”
(rektor)

Både socialnämndsordföranden och psykologen lyfter fram att man ska se barnets behov när man tillämpar ett barnperspektiv, och att barnet inte kan skiljas ur sin familj. Barnet måste ses som en del i en helhet, menar de. För lagmannen innebär barnperspektivet att man tar med sig barnets bästa - dels vad som är bäst för barnet och dels att se ur barns synvinkel, att förstå det lilla barnet. Kuratorn, som arbetar med barn i årskurs ett till nio väger även in utvecklingspsykologiska kunskaper om barnen. Socialsekreteraren, vars arbete är styrt av Socialtjänstlagen säger att barnperspektiv innebär att sätta barnet i fokus och jobba utifrån barnets bästa och lyfta fram barnet. Sammantaget angav intervjupersonerna olika orsaker bakom förmågan att tillämpa ett barnperspektiv. Dessa var ålder, utbildning, personlighet, övervägande vuxenperspektiv, oförmåga att se barn, olika målsättningar, organisationsstyrning och resursbrister.

4.3 Sammanfattning av barnets bästa och barnperspektiv

Barnets bästa och barnperspektiv hör samman med barnkompetens. Alla begreppen fokuserar på att se barnet. Det är inte lätt att definiera barnets bästa eller barnperspektiv. Intervjupersonernas svar speglar vad jag inledningsvis tagit upp, att barnets bästa och barnperspektiv kan innebära mycket. Begreppens definition styrs också av vilket yrke man har, hur ens organisation är styrd, vilken personlighet och förmåga att se barn man har. Man är också medveten om att barnets bästa och barnperspektivet kan skifta mellan olika individer och i olika situationer. Detta betyder att man inte ser barnets bästa på samma sätt och att man inte tillämpar samma barnperspektiv. Det är lättare att finna en enskild syn för yrkeskåren än en generell syn för alla på de olika begreppen barnets bästa, barnperspektiv och barnkompetens. Detta är en faktor som jag anser påverkar förmågan att se till barnets

bästa när man i kontakt med andra skall uppfylla barnkonventionens artikel 3, att se till barns bästa.

5. BARNETS BÄSTA OCH SAMHÄLLETS ANSVAR

5.1 Samhällets lagstadgade ansvar

Hittills har redovisats att barnets bästa ska vara vägledande vid alla beslut som rör barn. Det betyder att man ska se till barnets bästa i alla situationer och att barnets bästa kan vara olika från situation.

Att definiera barnets bästa handlar mycket om att tillämpa ett barnperspektiv. Detta kan vara svårt då barnperspektivet inte är ett statiskt begrepp, vilket jag också beskrivit i tidigare kapitel. I min fortsatta framställning av barnets bästa är det intressant att se hur man i sin verksamhet ser till barnets bästa. Först vill jag inledningsvis återge några rader av socialdepartementets direktiv (1998:105):

Enligt artikel 19 i FN:s konvention om barnets rättigheter skall 'barnet skyddas mot alla former av fysiskt eller psykisk våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är under föräldrarnas, vårdnadshavares eller annan persons vård'. När behov av skyddsåtgärder uppstår, får principen om familjens privatliv ge efter för statens ingripande i syfte att tillförsäkra barnet den bästa miljön för en harmonisk utveckling. Artikeln innehåller en lista på åtgärder som staten är skyldig att vidta. Dessa åtgärder kan vara av lagstiftande, administrativ, social eller utbildande karaktär. Bestämmelsen är såväl förebyggande som åtgärdande, vilket innebär att staten inte bara skall vidta åtgärder för att förebygga övergrepp mot barn, utan också är skyldig att ingripa och skydda barnet genom omhändertagande när barnet behöver samhällets skydd (inledning).

Det som framkommer i raderna ovan är det ofrånkomliga ansvaret staten har att tillgodose barns bästa. I vissa situationer ställs begreppet barns bästa i direkt fokus. Vi talar då om de situationer då barn far illa eller misstänks fara illa. Statens ansvar är här delegerad till socialtjänsten, som får en central position då de är det yttersta skyddsnetet för barn och ungdomar. Skyldigheten att bistå barn framkommer av Socialtjänstlagens (1980:620) 12 §:

*Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,
i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,
med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,
i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet, samt*

i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

I övrigt utgår svensk rätt rörande barn och ungdomar från principen om barnets bästa. Den är indirekt förankrad i grundlagen genom 1 kap 2 § regeringsformen, där det framgår att målet för den offentliga verksamheten ska vara den enskildes välfärd i olika avseenden. Det är således barnets bästa som ska vara ledstjärnan för de åtgärder som samhället vidtar.

För att kunna fullgöra sina skyldigheter är socialtjänsten beroende av att alla organisationer som i sitt arbete kommer i kontakt med barn informerar socialtjänsten om barn som misstänks fara illa. Socialtjänsten måste få kännedom om dessa barn. Det finns olika sätt för socialtjänsten att få kännedom. Mest tydligt och klart är genom den lagstadgade anmälningsskyldigheten i Socialtjänstlagen, men även i samarbetet mellan socialtjänst och andra myndigheter kommer förmågan att se barn i riskzon in.

5.2 Anmälningsskyldighet

Anmälningsskyldigheten fyller en mycket viktig funktion i förmågan att "fånga in" barn som misstänks fara illa eller far illa. Det handlar om att tillämpa Socialtjänstlagens 12 §, att se till barns och ungdomars bästa, att uppfylla barnkonventionens artikel 19 (beskriven i tidigare kapitel) och ytterst artikel 3.

Skyldigheten att anmäla regleras i Socialtjänstlagens 71 §. Den säger att myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdomar samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd.

Denna anmälningsskyldighet gäller alla som är anställda hos sådana myndigheter och den gäller även vid obestyrkta misstankar. Barnen behöver alltså inte själva visa symptom på att fara illa. I FoU 1996:14 understryker man att det är socialtjänsten som ska utreda om barnen faktiskt far illa eller inte, inte anmälaren (s 14).

Den intervjuade lärarinnan gör inga anmälningar själv, utan dessa görs av rektor eller kurator. För att göra en anmälan själv tycker hon att det krävs starka indikationer för att inte i onödan oroa relationen till föräldern eller barnet. Rektorn uttrycker samma sak:

"Den som träffar barnet dagligen skall inte stå för anmälan, för då kan man oroa föräldrakontakten. Men jag får underlag och sen står jag för namnet för jag har kraft

och mod att stå för det. Det är bättre att jag gör det rent psykologiskt även om lärarna sitter med i utredningssamtalen. För den man blir först arg på är den som står på papperet”.

En förutsättning för att anmäla barn är kännedom och kunskap om anmälningsskyldigheten. I SOU 1997:116 anser man att okunskap om den lagstiftning som är avsedd att skydda barn som far illa vara oacceptabel. Man anser ”att större ansträngningar måste göras för att samarbetet mellan skolan och socialtjänsten förbättras” (s 183). I utredningen hänvisar man till en undersökning gjord i Stockholm kring anmälningsskyldigheten och tillägger i samband med detta att samarbetet generellt fungerade dåligt, att socialtjänsten var dålig på att använda skolan i utredningsarbetet och i att ge återkoppling på de anmälningar skolan hade gjort (ibid.).

Socialtjänsten i den undersökta kommunen började förra året att besöka skolorna för att upplysa skolans personal om anmälningsskyldigheten. ”Vi försöker att öppna upp och se att man kan ringa hit anonymt och rådföra skolan”, säger hon.

I SOU 1998:31 redovisar man att det endast är bråkdelen av utsatta barn som anmäls eller rapporteras till socialtjänsten. Som exempel anmäler skolpersonal endast 15 % av de barn och ungdomar som man misstänker har allvarlig social problematik, och anmälningarna görs sent. Man konstaterar att anmälningsskyldigheten inom skola, barnomsorg och barnhälsovård efterlevs dåligt (s 297 - 298).

Detta är naturligtvis allvarligt. I min intervju med socialsekreteraren framkommer att anmälningsskyldigheten sjunkit kraftigt sen förra året. Man har haft det uppe på diskussion i barn- och familjegruppen men kan inte svara på vad som orsakar de minskade anmälningarna. ”Är det för att vi gör ingenting i ärenden eller är det för att man jobbar själv? Har vi fått dåligt förtroende i samhället?” undrar hon. Jag lyfter fram detta i intervjun med socialnämndens ordförande. ”Ja”, säger hon, ”man ska ju inte slå sig till ro med att säga att man gör såbra arbete att det inte finns underlag”.

Man har gjort undersökningar kring låg anmälningsskyldighet för att komma fram till vad den beror på. Några av de vanligaste skälen till att personal inom andra verksamheter inte anmäler misstankar om att barn behöver skydd till socialtjänsten anges vara att man saknar bevis på att barnet behöver skydd, att det inte lönar sig att anmäla - man tror inte att det hjälper barnet - att man istället själv tar hand om problemen på olika sätt samt att man på annat sätt samarbetar med individ- och familjeomsorgen, t ex informellt. Man har heller

ingen kunskap om det varierande utbud av insatser som socialtjänsten kan erbjuda familjer och attityderna till socialtjänsten är ofta negativt laddade (SOU 1998:31, s 298).

Att man kan uppleva att bevis saknas och att en anmälan inte upplevs hjälpa barnet har redan beskrivits av lärarinnan tidigare. Att man tar hand om problemen själv på olika sätt framkom vid intervjun med rektorn kring barn med särskilda behov: *”Man försöker hitta olika sätt för att barnen ska bli sedda. Ibland lyckas man, ibland inte. Sen, när man känner att det går alldeles fel, då får man försöka skaffa hjälp utifrån”*.

Kunskaperna om socialtjänstens utbud är ringa bland de jag intervjuat. Man tar upp att socialtjänsten placerar barn och att man gör utredningar. Psykologen känner till att man arbetar med barnorienterad familjeterapi i barn- och familjegruppen. Rektorn vet att man videofilmade ibland. Kuratorn är den som har bäst kännedom. Att inte lärarinnan har så stor kännedom finner jag anmärkningsvärt då socialtjänsten har varit ute på den skolan hon arbetar och informerat om verksamheten.

En annan aspekt är att det inte upplevs som lönsamt att göra anmälningar, att det inte ”händer” något i ärendena. Detta kan beskrivas med en mening - upplevelsen av feedback på gjorda anmälningar. I FoU 1996:14 kommer man i sin undersökning fram till att tidspress kan göra att det kan vara svårt att hinna med att förklara för skolpersonalen vad som händer i ett ärende. Detta kan upplevas som nonchalans, med följd att skolpersonalen blir mindre motiverade att anmäla nya ärenden (s 87 f). Kuratorn är den som bäst beskriver detta av mina intervjupersoner:

”Jag får aldrig någon respons och det tar tid. Det kan ta månader. Jag har försökt att prata med dem, men jag får inget svar. Oftast möts man av en telefonsvarare”.

Kuratorn ställer sig också frågan om det är lönt att anmäla när ingenting händer, ”är det värt att splittra familjen”, undrar hon. *”Risken finns”*, säger hon, *”att även förtroendet för kuratorn kan riskeras och det gagnar inte barnet”*.

Psykologen ansåg att hon fick vara ”motorn” för att ta reda på vad som händer. Rektorn, däremot, fann att hon oftast fick feedback på anmälningarna. En särställning har kriminalinspektören som inte ville ha någon feedback. Detta förklarar hon med sin höga arbetsbelastning. Hon vill kunna lämna ärenden bakom sig och gå vidare med nästa, annars blir det för mycket, anser hon. Men i fråga om att få reda på om något kan göras bättre eller om något inte blev bra gjort vill hon gärna ha feedback.

Andra faktorer som påverkar anmälningsfrekvensen nämns i FoU 1996:14. Det är personliga faktorer som träning i att identifiera barn som far illa, högre utbildning, lång

arbetslivserfarenhet samt egna barn (s 16 f). Då mina intervjuer inte var så djuplodande kan jag inte beskriva de personliga faktorerna som skulle gälla för mina intervjupersoner. Dock vill jag längre fram peka på organisatoriska faktorer som i förmågan att se barns bästa påverkar intervjupersonerna. Jag vill i nästa kapitel gå in på samarbetet mellan olika myndigheter.

5.2.1 Sammanfattning anmälningsskyldighet

Samtliga intervjupersoner kände till sin anmälningsskyldighet, men skyldigheten att anmäla efterlevs inte i den utsträckning som är önskvärdt. Att barn inte anmäls när det finns misstankar innebär att de inte får tillgång till det skydd som de är tillförsäkrade enligt barnkonventionens artikel 19. En faktor som är viktig för att se till barnets bästa är just i situationer när de far illa eller misstänks fara illa. Socialtjänsten måste få kännedom om barnen för att kunna gå in som samhällets yttersta skyddsnät.

Orsakerna till varför socialtjänsten inte får kännedom är bl a okunskap om anmälningsskyldigheten, personliga faktorer, brist på feedback, arbetssituation, organisation etc. Alla dessa faller tillbaka på förmågan att inta ett barnperspektiv och identifiera barn som far illa som i sin tur är avhängigt av personlighet, utbildning mm. Vidare förhållandet inom den egna organisationskulturen, vilken arbetsbelastning man har, vad man arbetar med m m. Slutligen inverkar även på vilket vis man kommunicerar med andra organisationer och myndigheter.

5.3 Sekretess

En av intervjupersonerna är undantagna anmälningsskyldigheten och det är advokaten. Han påstår att advokaternas tystnadsplikt sträcker sig utöver barn som far illa. Jag ställer mig undrande inför detta faktum och han svarar: ”*Jag har sekretess, precis som prästerna har sekretess*”. Jag kontrollerade detta och fann att hans påstående styrks av sekretesslagen (1980:100) 9 kap 9 §:

Sekretess gäller hos allmän advokatbyrå i ärende om rättsligt biträde eller rörande förvaltning i konkurs

1. för uppgift som det kan antas att den rättssökande har förutsatt skall bli behandlad förtroligt,

2. för uppgift i övrigt om någons personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att han lider skada eller men om uppgiften röjs.

Sekretess kan alltså i vissa fall hindra att anmälningar görs. Då är det intressant att titta närmare på hur sekretessen är reglerad och hur den upplevs .

Alla intervjupersoner kommer i kontakt med sekretesslagen i sitt yrkesutövande. Den sekretess jag fokuserar på handlar om socialtjänstens kontakt med andra i enskilda ärenden. Sekretessen reglerar vad och när socialtjänsten får delge andra uppgifter, andras uppgiftsskyldighet till socialtjänsten samt socialtjänstens skyldighet att anmäla brott till polismyndigheten. Kort sagt, när man kan bryta sekretessen mellan socialtjänst och andra myndigheter.

Först några fakta om sekretessreglerna. De sekretessregler som gäller för verksamhet inom socialtjänsten finns i sekretesslagen (1980:100) 7 kap 4 §. Dessa bestämmelser gäller uppgifter som rör den enskildes personliga förhållanden. Information om den enskilde får inte föras vidare *”om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men”*. Här handlar det om den enskildes egen upplevelse av situationen. Om individen tycker att det känns obehagligt att någonting om honom lämnas ut så *”lider han men”*. I sådant fall gäller sekretess. Dessa sekretessregler gäller i förhållande till allmänheten och mellan olika myndigheter.

I sekretesslagen 1 kapitlet 5 § finns de bestämmelser som reglerar vilka uppgifter socialtjänsten kan lämna ut utan hinder av sekretessen. Uppgifter kan förmedlas till andra myndigheter och till privata vårdgivare om det är nödvändigt för att den utelämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin egen verksamhet. Dessa undantagsbestämmelser kan alltså inte användas för att hjälpa en annan myndighet att utföra sin verksamhet. Enligt samma lags 14 kapitel 2 § kan socialtjänsten också lämna ut uppgift om enskild, till polis eller åklagare, om det finns misstanke mot individen om brott med ett minimistraff på två års fängelse.

Enligt Socialtjänstlagen (1980:620) 66 § ska socialtjänsten utan hinder av sekretess lämna ut uppgifter om någon enskild vistas i ett hem för vård eller boende om sådana uppgifter begärs av bl a polismyndighet. Om den enskilde har lämnat samtycke till att uppgifter förs vidare till andra myndigheter finns det ingenting som hindrar att sekretessen bryts.

Av detta framgår att sekretessen endast hindrar fritt informationsflöde mellan myndigheterna när den enskilde inte ger sitt samtycke. Jag ger två exempel: Anser den enskilde att det går bra att socialtjänsten får kännedom om att barnet går i terapi på barn- och ungdomspsykiatrisk klinik kan dessa lämna ut informationen. Anser föräldrarna att

läraren ska få veta att socialtjänsten har placerat barnet utanför familjen kan dessa också lämna information till läraren. I annat fall träder sekretessen i kraft.

Alla var mycket medvetna om sekretessen och var eniga om att sekretessen kunde vara till hinder när samtycke inte kunde fås från den enskilde. Samverkan kring barnet eller familjen påverkades negativt av detta, ansåg man.

SOU 1998:31 uttrycker denna situation mycket tydligt. Man skriver:

Det är viktigt att värna om enskilda personens integritet. Sekretesslagen förbjuder i princip utlämnande av personliga uppgifter utan samtycke från den det gäller. Det faktum att man t ex inom socialtjänsten uppger sig ha en policy att samarbeta med skolan löser inte sekretessfrågan, d v s sekretesslagen medger inte generella lösningar. Ytterst handlar det om en avvägning mellan olika intressen. Intresset av att med mesta möjliga kunskap snabbt kunna se vilken åtgärd som behövs, vari ligger både ett rationaliseringsintresse men också ett intresse av att ge den bästa hjälpen, ställs mot intresset av att skydda enskilda personers integritet (s 288).

Jag vill avsluta med två citat som kan sammanfatta sekretessens inverkan på att se till barns bästa. Man får inte alltid alla delarna av det sammanhang barnet lever i och vissa gånger kan sekretessen till och med vara ett hinder att tillämpa principen om barns bästa:

”Man hålls lite utanför, och sen är det ändå vi som måste ta det dagliga” (lärarinna).

”Man ska inte få lov att inkräkta på människors integritet för mycket. Men när det är till men för personen, då tycker jag det är dumt. Sekretessen går till överdrift när man hindras när barn far illa” (socialsekreterare).

5.3.1 Sammanfattning sekretess

Sekretessen kan utgöra ett hinder i intentionen att se till barnets bästa. Den kan dessutom sätta anmälningsplikten ur spel som i advokatens fall och medför att barnen i de situationerna inte kommer till socialtjänstens kännedom. Sekretessen värnar samtidigt om barnets integritet och skyddar dess intressen. För att se till barnets bästa finns i sekretesslagstiftningen undantagsbestämmelser som möjliggör informationsutbyte myndigheter emellan när så krävs. Den mest påtagliga av dessa bestämmelser är anmälningsplikten. Sekretessen upplevs som ett hinder endast i samarbetet myndigheter och organisationer emellan och inte när det står klart att ett enskild barn är i behov av skydd. Att samarbete fyller en viktig funktion att tidigt identifiera barn i behov av stöd eller skydd är i all litteratur vedertaget faktum (se FoU 1996:14; Socialstyrelsens rapport

1996:19; Denvall et al 2001). Det kan därför vara naturligt att gå in på samarbetets betydelse för att se till barnets bästa.

6. SAMARBETE, ORGANISATION OCH BARNETS BÄSTA

6.1 Definition av samarbete och samverkan

Först vill jag beskriva begreppen samarbete och samverkan, eftersom det ligger en skillnad i begreppens förståelse. Samverkan betyder enligt Mallander (i: Denvall, 2001) att verka (=arbeta) tillsammans. Trots den således formella likheten i betydelse med samarbete rymms i samverkan något mer än ett tillfälligt möte, en kommunikation eller en interaktion. Det säger därutöver något om att en fastare relation etableras mellan minst två aktörer (avdelningar, organisationer, handläggare) och något om karaktären av denna relation (s 136).

Man har ett samarbete, d v s man kommunicerar för att uppnå gemensamma mål med klienten, men man samverkar inte. Oftast, men inte nödvändigtvis, bygger dessutom samverkan på en arbetsfördelning grundad i någon sorts skilda och kompletterande kompetenser samt ett ömsesidigt erkännande av dessa kompetensområden och den ”förstahandsrätt” till de klienter som respektive organisationer gör anspråk på (ibid.).

I en uppslagsbok finner jag följande definitioner:

Samarbete: arbete som bedrivs av två eller flera tillsammans med ett gemensamt syfte.

Samverkan: gemensamt handlande för visst syfte.

(Norstedts plusordbok, 1997)

Det är inte helt enkelt att skilja de båda begreppsparen åt. Då mina intervjuer ej centrerat sig kring skillnaderna mellan samverkan och samarbete kommer jag fortsättningsvis att använda begreppet samarbete för att beskriva det gemensamma handlandet. I den löpande texten tagen från sekundär empiri används båda begreppen. Jag ber läsaren att inte lägga för stor vikt vid den fortsatta framställningen vad gäller skillnaderna mellan samarbete och samverkan i min beskrivning av intervjupersonernas kontakter med varandra, då detta inte varit mitt syfte.

Jag vill i stället titta närmare på varför man samarbetar, i vilka situationer och vad det kan innebära för möjligheter och hinder att se till barnets bästa.

6.2 Fördelar med att samarbeta

”Var och en av oss”, säger Mellander (Denvall, 2001), ”kan utifrån egna erfarenheter se fördelarna med att ett antal aktörer med olika kompetens på ett smidigt sätt agerar tillsammans för att täcka behoven på ett visst fält”. ”Men vi har också ofta”, fortsätter han, ”upplevt situationer där denna samverkansidé, omsatt i praktik, lidit nederlag eller i vart fall inte resulterat i att förväntningarna infriades. I mötet mellan olika synsätt, kulturer, maktintressen, beroenden osv uppstår svårigheter när samverkan skall realiseras”. ”Dilemmat förefaller”, menar han, ”vara högfrekvent återkommande i s k människobehandlande organisationer”. ”Ju större specialisering”, säger han, ”desto mer beroende av varandra blir organisationerna” (s 133).

Man måste komma ihåg att samarbete inte är ett mål i sig utan ett medel för att nå vissa mål. Varför ska man då samarbeta? En mycket viktig orsak som tidigare nämnts, är att öka anmälningsbenägenheten till socialtjänsten. Men, som man kommer fram till i socialstyrelsens uppföljning (2001), kan ett samarbete även leda till att anmälningar minskar. Detta fenomen inträffar när man har ett bra samarbete kring familjerna och socialtjänstens basverksamhet. Ju tidigare barn som far illa kan upptäckas desto bättre möjligheter finns att bistå dem. Även om det finns undantag visar de flesta undersökningar att samverkan fungerar dåligt dels mellan socialtjänsten och andra organisationer dels mellan olika verksamheter inom socialtjänsten. Den bristande samverkan ökar risken att kunskapen om barnens situation inte förs över till socialtjänsten, alternativt att den överförs vid ett senare skede än som skulle behöva vara fallet (FoU 1996:14, s 18). Ett samarbete syftar då även till att arbeta förebyggande kring barn och ungdomar så att dessa kan fångas upp i ett tidigare skede.

Vissa delar av samarbete är reglerat enligt lag. Jag ger exempel:

Utdrag ur Förvaltningslagen (1986:223)

6 § Varje myndighet skall lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten.

Utdrag ur Hälso- och sjukvårdslag (1982:763)

§ 8 I planeringen och utvecklingen av hälso- och sjukvården skall landstinget samverka med samhällsorgan, organisationer och privata vårdgivare.

§ 21 I planeringen och utvecklingen av hälso- och sjukvården skall kommunen samverka med samhällsorgan, organisationer och privata vårdgivare.

Det finns förutom Socialtjänstlagen även andra bestämmelser och konkreta ålägganden om uppgiftsskyldighet i lagstiftning för respektive verksamhet:

Utdrag ur Polislagen (1984:387)

3 § Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer som berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Utdrag ur Lag (1984:387) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

8 § /.. som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör sådan uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning.. /.

11 § Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är hälso- och sjukvårdspersonalen skyldig att lämna ut sådana uppgifter

1. som gäller huruvida någon vistas på en sjukvårdsinrättning om uppgifterna i ett särskilt fall begärs av en domstol, åklagarmyndighet, polismyndighet, kronofogdemyndighet eller skattemyndighet ../

Det finns många goda skäl för att myndigheter skall samverka:

- Helhetssynen kräver det
- Det är nödvändigt för att undvika parallellarbete eller att människor och ärenden faller mellan stolarna
- Det ger människor mer effektiv hjälp
- Det behövs om människors olika behov skall kunna tillgodoses
- Det är nödvändigt för att tillvarata samhällets samlade resurser på bästa sätt.

(SoS 1996:19, s 19)

Att man försöker undvika parallellarbete framkommer i intervjun med socialsekreteraren:

”Generellt har vi träffar, socialtjänsten och BUP, regelbundet. Vi diskuterar ärenden tillsammans, vilka som är aktuella och vad var och en gör i ärenden så att vi inte parallelljobbar utan gör det tillsammans. Jag skulle vilja att vi hade regelbundna träffar. Jag skulle gärna se att jag satt ute på vårdcentralen eller barnvårdscentralen en gång i veckan, två timmar eller någonting, att man fanns tillgänglig på skolorna någon timme dåoch då”.

Detta önskemål om regelbundna träffar uttryckte även större delen av de övriga intervjupersonerna.

Enligt Socialtjänstlagen är en allmän riktlinje för socialnämndens verksamhet att bedriva uppsökande verksamhet och erbjuda grupper och enskilda hjälp. När det är lämpligt skall nämnden samarbeta med andra samhällsorgan, organisationer och föreningar (8 §). En liknande bestämmelse om samarbete med såväl den enskilde individen som andra verksamheter, vid individinriktade insatser, återfinns i 9 §.

Barn och ungdomar med psykiska problem har många gånger en sammansatt problematik, varför behovet av insatser från t ex barnomsorg, skola, socialtjänst och psykiatri existerar parallellt. Inte minst ur den enskildes perspektiv är det viktigt att samarbetet mellan de olika verksamheterna fungerar och att nödvändiga insatser kommer till stånd och vid behov samordnas (SOU 1998:31, s 287).

I den undersökta kommunen förekommer regelbunden samverkan mellan barn- och ungdomspsykiatri och skolans elevvård. I övrigt förekommer samverkan mellan t ex barn- och ungdomspsykiatri, skolans elevvård, socialtjänsten och polisen endast när det gäller enskilda ärenden och då inte kontinuerligt.

6.2.1 Sammanfattning fördelar med att samarbeta

Intervjupersonerna uttrycker att man gärna vill ha ett fungerande samarbete och finnas tillgänglig. Från litteraturen står det klart att samverkan medför många positiva effekter. Både i litteraturen och i intervjuerna framkommer att samverkan inte alltid är så lätt att få till stånd. Jag tittar därför vidare på vad som kan utgöra hinder för samverkan och indirekt ett hinder att se till barnets bästa. En av fördelarna med samverkan är ju de förebyggande insatser man kan göra för att fånga upp barn som riskerar att fara illa i ett tidigt stadi.

6.3 Hinder för samarbete

För att kunna samverka behöver man ha kunskap om varandra. Dålig kännedom om angränsande professioners och verksamheters uppdrag, kompetens och arbetssätt utgör ofta reella hinder för samverkan. Ofta finns påtagliga brister även i kunskapen om de rättsliga och organisatoriska ramarna för den egna verksamheten (SOU 1998:31, s 411).

I Socialstyrelsens rapport 1996:19 redogör man för vad socialtjänstkommitténs betänkande kommit fram till för orsaker att få till stånd ett samarbete. Det handlar då om oklara ansvarsgränser, bristande kunskaper, olika synsätt och otillräckligt med tid för

samverkan. Som ett ytterligare hinder nämns täta omorganisationer. Samarbete förutsätter ett visst mått av personkontinuitet och att det finns fasta rutiner (s 19).

Omorganisationer var ett återkommande tema i intervjuerna. Polisorganisationen i den undersökta kommunen har gjort tre större omorganisationer under 90-talet som fått bristande resurser till följd. Effekter av detta har varit långa utredningstider, hög arbetsbelastning, sämre tillgänglighet och bristande samarbete med andra. Det samarbete som under lång tid byggts upp innan omorganisationerna försvann då personkontinuiteten inte hölls. SOU 1998:31 berör också detta. Man skriver att som hinder för konstruktiv samverkan återfinns tidsbrist och personalbyten (s 290). Följande reaktioner kan belysa situationen i den undersökta kommunen:

”Vi har ett område som är alldeles bedrövligt, och det är den polisiära sidan. Polisen har de stora bekymren, för de räcker inte till. De är för få och de få som är där, de jobbar och sliter och de blir sjukskrivna och ännu färre. Det är en mycket dålig spiral”. (Advokat)

”Det har varit en väldig turbulens inom polisen. Några år såg vi en markant nedgång i brottsmål för att polisen inte fick fram utredningar. Utan att brottsligheten hade minskat”. (Lagman)

”Fram till omorganisationen hade vi en samverkansgrupp med BUP och socialtjänsten ... men sen föll den”. (Kriminalinspektör)

”Innan jag började här fanns ett samarbete med polisen. Men det har tunnats ut. Ju mer poliserna försvunnit härifrån, ju mer har det tunnats ut och nu har vi ingen polis kvar, nästan”. (Socialsekreterare)

Kriminalinspektören berättar även att man i samverkansgruppen hade två duktiga socialsekreterare från en annan kommun. *”Sen skulle de helt plötsligt hålla påmed något annat, kvinnor tror jag. Såtog man två andra och satte dem där och helt plötsligt när vi satt i den här samverkansgruppen så kom det två nya, bland annat en kille som inte är socionom och han uppförde sig som om han var chef”*, berättar hon. Detta citat belyser även att personkännedomen spelar roll för samarbetet. *”Ju mer man lär känna varandra, desto lättare var det att prata kring ärenden. Man vet mer vad som kan sägas och inte”*, tillägger hon.

Psykologen belyser en annan sida av personkännedomen, att man inte ska känna varandra för bra. Hon säger att det finns en fara i att lära känna varandra för bra eftersom

man kan tappa professionaliteten. För att kunna värdera det den andre säger och sätta det i sitt sammanhang spelar professionaliteten stor roll för henne.

Hur ser det då ut om man går över från personkännedom till yrkeskännedom? Detta är också en viktig faktor för ett bra samarbete. Att man bland de intervjuade har liten kännedom om socialtjänstens resurser för barn och unga har jag redan beskrivit. Vad jag nu vill titta närmare på är vilken metod man arbetar efter. Inom socialtjänsten i den intervjuade kommunen arbetar man lösningsfokuserat. För att förklara detta i mycket korta ordalag citerar jag ur en slutrapport från min tidigare praktikplats, där man också arbetar lösningsfokuserat:

”Ett lösningsfokuserat arbetssätt innebär att genom användande av konstruktiva intervjutekniker, tillsammans med klient, utforma en bild på hur en realistisk lösning på ett problem kommer att se ut, hitta lösningar som redan existerar, om än i outtalad form, öka samarbetet mellan (eventuella) berörda parter så att olikheter i synsätt förvandlas till en tillgång snarare än ett hinder, utnyttja kraften i ett genuint beröm och uppskattning och utifrån detta bygga upp realistiska, konkreta och attraktiva målsättningar, vilket garanterar motivation” (Simrishamns socialförvaltning, 2000, s 1).

Detta innebär mycket kort att man ser till lösningarna istället för problemen. Man försöker att lyfta fram det som fungerar och göra mer av det än se till vad som inte fungerar och åtgärda detta. I kontrast till detta återfinns ett traditionellt sätt att arbeta, det problemorienterade. Enligt kriminalinspektören innebär det att man fokuserar sig på problemen och gärna ska förebygga dessa, vilket var tanken med närpolisreformen enligt henne. Man är mer problemorienterad än lösningsfokuserad inom polisen, rättsväsendet och barn och ungdomspsykiatrin i den undersökta kommunen.

Av de intervjuade hade inte läraren, kriminalinspektören, lagmannen eller advokaten någon kännedom om det lösningsfokuserade arbetssättet. Rektorn visste att man arbetade enligt detta sätt, men inte vad det konkret innebar. Socialnämndsordföranden och psykologen hade god kännedom om arbetssättet. Psykologen säger:

”Jag kan se en fara i det sättet att arbeta, men det är mitt perspektiv. Jag har sett att det inte blir någon kontinuitet i ärendena”.

Socialekreteraren säger om BUP:

”Det fokuseras mycket på problemen, det fokuseras inte på lösningarna. Jag kan inte säga vad den metoden heter, men jag vet att det är mycket fokusering på problemen”

Lagmannen, som läser socialtjänstens utredningar har inte hört talas om att man arbetar lösningsfokuserat. *”Lösningfokuserat? Jag trodde alltid att man försökte lösa problemen”*.

Vad vill jag då ha sagt med detta? Jo, för att arbeta med barns bästa är samarbete en förutsättning. I detta ligger att man förstår varandra. Att arbeta utifrån olika metoder kan vara kompletterande, men även göra att man ställs oförstående inför den andra samarbetspartens sätt att tänka i ett ärende. Med andra ord kan arbetssätt indirekt hindra att barnets bästa alltid beaktas i samarbetet. Följande rader beskriver detta;

”Det tycks som om yrkesverksamma ofta har dålig kännedom om angränsande verksamheters uppdrag, kompetens och arbetssätt. Man har inom socialtjänsten en god kännedom om övriga verksamheters lagstadgade ansvar, även om man inte är nära förtrogen med deras arbetssätt”, konstaterar man i SOU 1998:31 (s 411).

Man tar i SOU 1998:31 även upp arbetsbelastning som ett hinder att samarbeta (passim). Hög arbetsbelastning spelar en avgörande roll både inom den egna yrket (utföra ett kvalitativt arbete) och i samarbetet med andra (avsätta tid till samarbete).

BUN-politikern, socialnämndsordföranden, kriminalinspektören och psykologen uppger att de har en hög arbetsbelastning.

Att arbetsbelastningen är hög inom barn- och ungdomspsykiatri framkommer i DN:s artikelserie under våren. Den trettonde maj i år presenterade de egen statistik kring vårdtyngden på barn- och ungdomspsykiatri. Man skriver att förra året sökte över 36 500 nya patienter hjälp på någon BUP-mottagning, vilket är en fördubbling jämfört med för tio år sedan. Det var i början av 90-talet som tillströmningen tog fart och nyanmälda ärenden har, med vissa undantag, ökat år från år. Enbart förra året var ökningen uppe i sex-sju procent på riksnivå. Man skriver också att det inte handlar om ett utpräglat storstadfenomen utan att trenden är densamma från Haparanda i norr till Ystad i söder. (Dagens nyheter 010331).

SOU 1997:8 skriver att man under 1990-talet sett en påtaglig ökning av antalet anmälda skolelever (passim). Detta bekräftar psykologen som säger att många barn och ungdomar kommer genom skolan.

Det stora trycket på barn- och ungdomspsykiatri leder till långa väntetider och/eller till en möjligen allt för kort behandling av de hjälpsökande, och till en påfrestande arbetssituation för personalen (SOU 1998:31, s 225). *”Jag har fått välja bort neuropsykiatriska utredningar av tidsbrist”* säger psykologen. *”Effektiviteten har ökat”*,

fortsätter hon, "det ska gåsnabbt och det ska vara lite". Hon säger också att uppföljningar hinns inte med och väntetiderna är långa.

Till en del, säger man i SOU 1997:8, kan ökningen inom BUP/PBU troligen förklaras av omstruktureringar och nedskärningar i andra samhällssektorer. Ökat tryck inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg i kombination med nedskärningar av vissa verksamheter inom skola och barnomsorg leder till att barn och ungdomar inte får det stöd de behöver i basverksamheten. Det ökade trycket på olika vårdinstanser kan också bero på en sänkt tolerans hos föräldrar, d v s en förändring i perceptionen hos föräldrar när olika omständigheter i samhället leder till ökad stress i familjen, liksom ökad stress hos lärare och annan personal i basverksamhet kan leda till större antal hänvisningar till BUP/PBU (s 131).

Att hög arbetsbelastning inverkar negativt beskriver rektorn med följande ord: *"Hade man haft mer tid kunde man gett barnen ännu mer tid. När man blir stressad så blir man negativ i sitt beteende och visst påverkar det barnen".*

Man har alltså stora svårigheter att se till barnets bästa inom barn och ungdomspsykiatri beroende på det höga vårdtrycket. SOU 1998:31 tar i samband med detta upp vikten av samarbete med andra (s 287). Även övriga intervjupersoner gav uttryck för hur nedskärningar drabbar barnen.

Kvalitén inom barn och ungdomspsykiatri är beroende av förmågan att samarbeta med andra vårdgrannar och myndigheter. Det är svårt att exakt ange gränser för barn- och ungdomspsykiatri, liksom att ringa in vad som är socialtjänstens uppgift, skolans mm. Dessa båda verksamheter uttrycker störst förväntningar och kanske också mest besvikelse på samarbetet med barn- och ungdomspsykiatri. Såväl skolan som socialförvaltningen uttrycker ofta frustration över att barn- och ungdomspsykiatri "släpper" sina klienter. Den korttidsbehandling som är vanligast idag är inte tillräcklig för familjer som fungerar dåligt i flera olika avseenden (SOU 1998:31, s 222).

Man talar här om oklara gränser, vilket jag tidigare angivit som ett av skälen till svårigheter att få fungerande samarbete till stånd. Psykologen kan se en tydlig linje som tillhör barn och ungdomspsykiatri. Hon nämner depressioner, ätstörningar och psykoser. *"Men sen finns det ju en gråzon barn som kanske kan hamna hos oss eller socialtjänsten och det är inte helt klart vem som kommer vart".* De barn hon anser falla under begreppet gråzon är barn som har sociala problem eller är utagerande. Ibland har hon suttit med ärenden som istället hört till familjerätten inom socialtjänsten, som samarbetsamtal.

Barn i gråzon blir tydliga i ett annat sammanhang. I skolans värld har man att ta ställning till om ett barn har ett skolproblem eller ett socialt problem. Kan problemet härröras till skolan är dessa ansvariga och kan man se att det är ett socialt problem faller ansvaret på socialtjänsten. Man kan också definiera problemet som ett psykiskt och då är det landstinget som har betalningsansvaret.

I FoU 1996:14 konstaterar man ”att det kan röra sig om barn med fysiska eller psykiska problem och barn med inlärningssvårigheter. Dessa barn är inte lätta att särskilja från barn som far illa på grund av föräldrarnas omsorgssvikt. Ibland går det inte att finna en synlig orsak till att barn far illa, liksom att barn ibland förefaller må bra trots att deras föräldrar sviktar i sin omsorgsförmåga. Gränsdragningen blir således svår mellan de barn som socialnämnden har ett speciellt ansvar för och andra barn som far illa” (s 12).

I tider av nedskärningar av resurser för barn i behov av särskilt stöd inom skolan blir denna problematik tydlig. Vem ska betala för stödet? I SOU 1997:8 talar man om att skolklasser blivit större, rastvakter tagits bort eller minskat. Minskningarna har skett trots att behovet av elevvård ökat. Svaga barn slås ut och klarar inte skolgången. Möjligheten att differentiera undervisningen med hjälplärare eller delade klasser har minskat. Barn med speciella behov får minskad hjälp. Samtidigt har kringresurser som kuratorer och skolsköterskor minskat (s 137).

Rektor:

”Vi har en kurator som kommer en förmiddag i veckan på 270 elever och det är alldeles för lite”

”Skolsköterskan är aldrig med vid elevvårdskonferenserna eftersom hon är ledig på eftermiddagen och vi har dem då”

Kurator:

”Överlag har lärarna fått mycket mindre tid, ja även föräldrarna, med eleverna. Barnen är i behov av vuxenkontakter, de somatiserar gärna sina problem”

Skolan har en skyldighet enligt Skollagen 4 kap 1 § andra stycket att ge särskilt stöd till elever som har svårigheter i skolarbetet. Elever har även rätt till särskilda stödinsatser enligt grundskoleförordningens 5 kap.

Hur skiljer man då mellan skolproblem och socialt problem? Eleven i behov av stöd ska inte hamna mellan stolarna, vilket tidigare nämnts, för att kostnadsansvaret inte är tydligt.

Så här skriver man i SOU 1998:31:

En rimlig grundprincip torde vara att varje verksamhet måste klara sin egen uppgift. I detta fall innebär det att skolrelaterade problem skall hanteras inom skolan. Skolan själv ska kunna utreda och åtgärda elevers särskilda behov i skolsituationen, och ta ansvar för att lämpliga åtgärder sätts in. För att klara denna uppgift måste skolan ha en bred och kvalificerad kompetens. Det får inte vara så att stödinsatserna för en elev med skolsvårigheter är avhängiga en diagnos från barn- och ungdomspsykiatrisk klinik (sid 102).

Intervjupersonerna kan inte se klara skillnader mellan skolproblem och socialt problem. ”De går hand i hand”, säger rektorn. Kuratorn säger att ”det är ett skolproblem tills man gjort en utredning för att avgöra var problemet kommer ifrån”. Läraren menar att ”skolproblem finns i skolan och att man får försöka ta reda på om problemen kommer hemifrån”. Socialsekreteraren säger att ”det är svårt att sätta en skiljelinje, det kan vara både ock”, menar hon.

I Socialstyrelsens rapport 1996:19 upplyser man om ”att en viss del av ansvaret kring barn i gråzon är reglerat enligt lag, men att många barn och uppgifter hamnar i en gråzon, där ansvarsfördelningen är oklar”. ”Det är därför viktigt”, menar man, ”att se helheten och att utveckla samarbetet mellan olika verksamheter” (s 7).

En annan intressant faktor i samarbete är huruvida man arbetar ensam eller i lag och om man har tillgång till professionell handledning.

Eftersom arbetet med utsatta barn är både komplicerat och psykiskt påfrestande, är det viktigt att personalen kan få både professionellt och personligt stöd av ledningen. Även vikten av handledning/konsultation bör nämnas i detta sammanhang (Socialstyrelsen, 1996, s 17). Det borde ses som självklart att ensamarbete med utsatta barn borde utgöra en högre påfrestning och ett större behov av professionell handledning. Även om behovet finns av handledning är det inte en garanti för att så blir verklighet.

Rektor

”Jag vill ha handledning till all personal överhuvudtaget, dels i elevvården, men även när jag står frustrerad inför mina arbetsuppgifter. Inte någon inom barn- och utbildningsförvaltningen har handledning”.

Ensamarbete bland mina intervjupersoner återfinns hos läraren, kuratorn, kriminalinspektören, advokaten och till viss del lagmannen och rektorn. De som uppger lagarbete är socialsekreteraren och psykologen. Dessa är de enda som har professionell handledning.

Kriminalinspektören sade i intervjun att den höga arbetsbelastningen i kombination med avsaknad av handledning ledde till att hon blev sjukskriven. Handledningen bland sexutredarna [utredde sexuella övergrepp mot barn, författarens anm.] kom inte igång förrän dessa började bli sjukskrivna. Hon påpekar även att det var fråga om långa sjukskrivningar och att mycket kompetens försvann eftersom många av de sjukskrivna inte kom tillbaka som sexutredare igen. För kuratorns del var handledning en fråga om pengar. Hon blev ombedd att själv finna någon för handledning och därefter skulle man titta på kostnaden.

6.3.1 Sammanfattning hinder för samarbete

Den stora fördelen med samarbete är att barn och unga tidigt kan fångas upp och ett preventivt arbete sker. Samarbetet fungerar då som ett verktyg att se till barnets bästa. Jag har i detta kapitel, "samarbete, organisation och barnets bästa" redogjort för vilka hinder som kan finnas för att ett samarbete ska fungera. I ett samarbete sker en kontakt mellan olika individer, det är inte bara olika organisationer som möts och hindren för att det ska fungera är många. En förutsättning för samarbete är först och främst att man har tid att avsätta. Hög arbetsbelastning främjar inte samarbete. Till detta kommer kunskapen om andra, för att få en gemensam förståelse för varandra. Kännedom om andras arbetssätt, metoder och uppdrag utgör kärnan i denna förståelse. Att den personliga kännedomen om varandra kan vara av betydelse redovisas i ett flertal rapporter. Omorganisationer medför att de som samarbetar mister fasta rutiner och personkontinuitet. Över alla nämnda faktorer tillkommer sen de luddiga gränser som kan finnas mellan angränsande verksamheter och här spelar inte helt oväntat ekonomiska resurser en viss roll. Avgränsningsproblemen kan medföra att man bevakar sitt eget område, vilket inte främjar samarbete.

7. SLUTDISKUSSION

Det finns en saga som heter ”*Pojken som inte ville gå till skolan*”. I den finns en ramsa som innehåller frasen ”katten på råttan och råttan på repet och repet på oxen” osv. Något liknande kan skönjas i denna redovisning. Det går inte att urskilja de olika faktorer jag pekat på under uppsatsens gång från varandra. Den ena faktorn påverkar nästa som påverkar nästa etc. Att enligt Artikel 3 i barnkonventionen se till barnets bästa är avhängigt olika omständigheter.

För det första är kännedomen om barnkonventionens innebörd ett viktigt utgångsläge. Denna skall vara ett verktyg i vårt arbete att se till barnets bästa. I denna kan vi hämta vägledning och tolkningshjälp både i att se det lilla barnet och att se barnet i ett större sammanhang. Barnkonventionen har även lagt en grund till det barnperspektiv som idag genomsyrar vår lagstiftning, inte minst Socialtjänstlagen. Lika olika som vi individer är, lika många sätt att tolka barnperspektiv och barnets bästa finns. Tolkningen påverkas dessutom av hur vi är som personer, vilka tidigare erfarenheter vi har, teoretisk och praktisk barnkunskap samt vår erfarenhet att se barn, tillämpa ett barnperspektiv.

Förutom den egna synvinkeln på barns bästa och barnperspektiv påverkas vi även av den organisation vi arbetar inom. Det är naturligt att som polis främst se till skyddet av barn, likaså är det för en lärare viktigt att barnet ska få ta plats i en skolsal. Vi arbetar dessutom med utgångspunkt i olika lagstiftning, som kommit olika långt i att införliva ett barnperspektiv. Då barnkonventionen inte är inkorporerad i svensk lagstiftning är den endast påtaglig i de lagar och förordningar dess anda förts in i. Socialtjänstlagen kan åter nämnas som ett exempel på detta. Förutom lagstiftning påverkas vi i vårt arbete och professionalitet av organisatoriska faktorer. Omorganisationer bryter personkontinuitet och rutiner. Ofta kommer omorganisationerna inte ensamma utan genomförs inom flera myndigheter samtidigt. Hög arbetsbelastning inverkar både i det dagliga arbetet inom yrket och i samarbetet med andra professioner då tidsbrist medför att prioriteringar måste göras.

Inte minst är detta påtagligt inom barn- och ungdomspsykiatri, som har stora problem med en ökande vårdtyngd och knappa resurser. Har man dessutom ett ensamarbete med barn som mår fysiskt eller psykiskt dåligt ökar risken för utbrändhet, vilket var fallet med den intervjuade kriminalinspektören. I dessa arbetssituationer krävs professionell handledning, vilket även påpekats (socialstyrelsen, 1996). Jag fann bland mina intervjuer att majoriteten av de med ensamarbete stod utan handledning, vilket inte underlättar arbetet med att se till barnets bästa. I samband med detta kan nämnas att socionomerna är den

yrkesgrupp som arbetar med en och samma familj över en mycket lång tid. Kriminalinspektören är fri sitt ärende när det överlämnas till åklagaren. Lärarinnan ser sina elever gå upp i högre klasser och barn och ungdomspsykiatrien har en naturlig åldersgräns på 18 år. Successivt förs man sen över till vuxenpsykiatrien. Detta inverkar även på hur man ser på barnets bästa, om man arbetar långsiktigt eller kortsiktigt. Andra faktorer som påverkar synen på barnets bästa är vilken utbildning kring barn man har. Som framhållits har den yrkesgrupp som fokuserar sig på barn i behov av stöd och skydd, socionomerna, liten barnkunskap. I den teoretiska barnkompetensen ingår ett visst mått av utvecklingspsykologi och socionomernas grundbildning är endast en generalistutbildning, vilket inte underlättar arbetet med barn i utsatta situationer.

För det andra handlar arbetet med barnets bästa inte enbart om den enskilde yrkesutövaren utan i mångt och mycket om kontakten med andra myndigheter och organisationer. Då socialtjänsten är samhällets yttersta skyddsnät för barn och ungdomar som far illa har jag beskrivit anmälningsskyldighetens viktiga roll för att identifiera dessa barn. Jag har även tagit upp de faktorer som inverkar på att anmälningsskyldigheten inte efterlevs. De omständigheter som påverkar anmälningsfrekvensen är, förutom de jag redan tagit upp inledningsvis, okunskap om lagstiftningen, brist på feed-back, dåligt förtroende för socialtjänsten och dålig kännedom om socialtjänstens resurser, för att nämna några. Orsaker till detta kan man finna i det sviktande samarbetet och informationsutbytet myndigheter emellan. Bättre kännedom om varandras kompetenser ger ett bättre samarbete.

För det tredje har jag redovisat samarbetets viktiga roll för det förebyggande arbetet med att identifiera barn i riskzon. Det finns, som jag visat, lagliga skyldigheter att samarbeta och dessa tenderar att fokusera på enskilda fall. När det gäller generell samverkan är lagstiftningen otydligare. Jag har även beskrivit de positiva effekter man får av ett samarbete och hur detta främjar förmågan att tillämpa barnkonventionens artikel 3, barnets bästa.

Det är nu ”katten på råttan”-uttrycket kommer till sin rätt. Sammantaget främjar de faktorer jag redovisat inte samarbete, vilket inte främjar den förebyggande verksamheten, vilket inte främjar förmågan att tidigt identifiera barn i riskzon, vilket slutligen inte främjar förmågan att alltid se till barnets bästa. Till och med det grundläggande barnperspektiv man anlagt och den syn man har på barnets bästa förändras under inverkan av yttre faktorer. Vem kan se till barnets bästa under hård arbetsbelastning där prioriteringar

ständigt måste göras eller när man ständigt är utsatt för omorganisationer och nedskärningar? Det är en fråga om att kunna bevara sin kompetens och sin professionalitet och det är många gånger yttre krafter i rörelse, som står utanför ens egna förmåga att påverka.

Resursbrister är ett återkommande tema i litteraturen och det kan upplevas frustrerande att se barn som behöver hjälp och själv uppleva att man har händerna bakbundna, som i fallet är med barnpsykiatrin. Man kan helt enkelt inte hjälpa alla och en prioritering måste ske. Ytterst handlar det om ett politiskt ansvar eftersom ekonomiska resurser går som en röd tråd genom hela uppsatsen. Finns pengar kan fler få handledning, fler anställas, fler projekt startas upp, fler satsningar på utbildning göras etc. För att praktiskt kunna tillämpa ett barnperspektiv och arbeta utifrån barnets bästa krävs ekonomiska förutsättningar. Sen spelar det ingen roll hur vi teoretiskt tänker oss att barnets bästa ska tillgodoses. Ekonomi i sig är å andra sidan inget starkt argument eftersom det aldrig tycks finnas någon övre gräns för hur mycket resurser som krävs. Politikernas roll är att fördela de resurser som finns och de är medvetna om bristerna. Tjänstemännen får i uppdrag att göra så gott de kan av de resurser som finns. Det hela faller tillbaka på vilken grad av måluppfyllelse som är politikernas intention.

Man kan även beskriva det jag redovisat som en komplex väv, där de olika faktorerna är inslaget av trådar i väven. Jag har försökt få fram en bild av hur förmågan att se till barns bästa påverkas och kan konstatera att det är politikerna som bestämmer hur väven slutligen ska se ut. De enskilda yrkesutövarna står endast för kvaliteten på inslagen och samhället och vår kultur är själva ramen. Det är inte lätt att alltid se till barnets bästa, men bilden intervjuerna och litteraturen ger leder mig till sammanfattningen att man försöker.

Jag vill avsluta med de ord från barnombudsmannen som inledde denna uppsats: ”Viljan finns - men inte alltid kunskaperna och resurserna”.

8. REFLEKTIONER

Det har varit ett intressant arbete att genomföra och det stora och återkommande problemet har varit avgränsning. Detta är ett område som kan vidgas hur långt som helst, kan det tyckas. Jag gjorde i min slutsammanfattning en hänvisning till politikernas roll i förmågan att lyfta fram barnets bästa. Genomförandet av barnkonventionen är ett politiskt ansvar för staten, inte bara för regering och riksdag utan för alla myndigheter och offentliga organ. Det hade varit intressant att undersöka hur man från centralt håll planerar det fortsatta genomförandet av barnkonventionen utifrån en ekonomisk synvinkel hur man tänker i den kommun jag genomfört mina intervjuer i.

Jag skulle också vilja titta närmare på varför man beslöt att inte inkorporera barnkonventionen i vår lagstiftning. Kan detta val ha påverkat bristerna i kännedomen om barnkonventionen? Hade dessa brister varit mindre om barnkonventionen funnits ordagrant inskrivet i lag och förordning?

En annan aspekt jag inte berört närmare är hur grundutbildningarna ser ut för t ex lärare, socionomer och poliser. Det är min bestämda uppfattning att barnets bästa bättre hade tillgodosetts med en grundutbildning i barnkunskap, som dessutom skulle vara gemensam för alla. Att det finns brister i grundutbildningarna är ett återkommande tema i en del av de rapporter jag läst och det ska bli intressant att framöver se vilka förändringar som kommer att ske. Själva ämnet i sig kan ligga till grund för en egen uppsats.

Det har varit svårt att genomföra intervjuerna av den orsaken att så många nya frågor väcktes och det var lätt att förbise det egentliga syftet. Många av mina intervjupersoner har lyft fram infallsvinklar i ämnet som jag omöjligt kunnat få från litteraturen. Till min sorg har jag fått skära mycket hårt i intervjumaterialet som skulle räcka till en hel roman. All forskning och alla kunskapsöversikter jag hittills tillägnat mig har endast beskrivit särskilda teman eller ämnen, t ex barn- och ungdomspsykiatri, samverkansprojekt och anmälningsplikt.

Områden jag inte berört, och som naturligtvis vore intressant att ha med är barnet i rättsprocessen och barnet i den sociala barnvårdsutredningen. Ett barnperspektiv kommer till uttryck i domar och i utredningar. Detta med tanke på all den kritik som riktats mot rättsväsendet och socialtjänsten. Det kommer en ny socialtjänstlagstiftning den 1 januari nästa år där man ytterligare velat tynga på barnperspektivet. Man ska dessutom införa "barnets bästa" i Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Jag har fått begränsa mitt urval av intervjupersoner av förklarliga skäl. Men det hade varit intressant att intervjua personal från barnomsorgen, handläggare på försäkringskassa, distriktssköterskor, psykologer på vuxenpsykiatri, behovsbedömare inom hemtjänsten, kommunalråd, allmänläkare, skolsköterskor och skolpsykologer osv i all oändlighet. Med mer tid hade mitt arbete blivit mer allmänt belysande än vad nu är fallet.

Jag har inte tittat på könsaspekterna, vilket spelar en stor roll i att identifiera barn i riskzon. Flickor är mer slutna än pojkar, som har en tendens att bli utagerande då de mår dåligt. Man kan då ställa sig frågan om det är lättare att fånga upp pojkar än flickor som mår dåligt.

Lagstiftningen har jag endast berört översiktligt. Det ligger även skillnader i lagarnas utformning. Ramlagstiftning som Socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen lämnar större utrymme för tolkningar än mer detaljerad lagstiftning. Detta inverkar också på arbetet med barn och ungdomar.

Elevvården är endast ytligt nämnd i uppsatsen och lämnar mycket att undersöka närmare.

Det finns inga gränser, kan det tyckas, för hur långt man skulle kunna utveckla en uppsats med denna karaktär. Jag hoppas att den kan vara till hjälp för de som har svårt att hitta ett fenomen att undersöka. Ett dolt syfte med denna uppsats har varit att skapa en föruppsats till kommande D-uppsats i framtiden. Genom att bilda en översikt över en del av de faktorer som påverkar att se till barnets bästa blir det nu lättare utifrån en bestämd teori och med barnets bästa i fokus att undersöka valfritt område som denna uppsats berört.

KÄLLFÖRTECKNING

Böcker och avhandlingar

- Andersson, Gunvor (1995). *Barn i samhällsvård*. Studentlitteratur.
- Bartley, Kristina (1998) *Barnpolitik och barnets rättigheter*. Monograph from the Department of Sociology , No 67. Göteborgs Universitet
- Bäckström, K. & Edfeldt, Å. W & Israel, M. & Knutsdotter Olofsson, B. & Raundalen, M & Rönquist, A. & Schill, B. & Teleman, S. (1993) *Jag har rätt lovar FN. Att arbeta med småbarn kring FN:s konvention om barnets rättigheter*. Liber Utbildning, Lund
- Mallander, Ove (2000) ”Samverkan” i Denvall, V & Jacobsson, T, red. *Vardagsbegrepp i socialt arbete*. Norstedts Juridik AB. Upplaga 1:2.
- Norstedts plusbok (1997). *Svensk ordbok + uppslagsbok*. Språkdata och Norstedts Förlag AB. Upplaga 1:2
- Patel, R & Davidsson, B (1991) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur. Lund.
- Rasmusson, Bodil (1994) *Barnperspektiv. Reflektioner kring ett mångtydigt och föränderligt begrepp*. Barnombudsmannen.
- Strömquist, Siv (2000) *Uppsatshandboken*. Hallgren och Fallgren studieförlag AB. Uppsala. Upplaga 2:2.

Rapporter och tryck

- Barnombudsmannen (1995). *Påspaning efter barnkonventionen. En kommunstudie*.
- Barnombudsmannen (1998). *Barnkonventionen i myndigheterna*.
- Barnombudsmannen (1999). *På god väg? En studie av kommunernas arbete med barnkonventionen*.
- Barnombudsmannen (2000). *Småbarn och umgängestvister. En undersökning av 62 tingsrättsdomar*.
- Barnombudsmannen (2000). *Barndom pågår. Rapport från barnens myndighet*. Stockholm.
- Simrishamns kommun (2000) *Slutrapport projektet KAK-huset, socialförvaltningen*. Socialstyrelsens rapport 1996:19. *Barn i fokus .Slutrapport*. Stockholm.
- Socialdepartementet (1999). *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Faktablad nr 1 1999.

Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 1999:2. *Ändringar i Socialtjänstlagen som berör barn och unga.*

Socialstyrelsen (2001). Socialstyrelsens uppföljningar av ändringar i Socialtjänstlagen - Barnen, socialtjänsten och lagen. Nätversion: <http://www.sos.se/fulltext/13/2001-103-2/2001-103-2.pdf>

Sundell, Knut & Colbiörnsen, Maria, *Hand i hand. Samhällets stöd och hjälp till elever med psykosociala behov.* FoU-rapport 1996:14. Stockholms Socialtjänst

Regeringskansliet (1999). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter.* Stockholm.

Offentliga utredningar

SOU 1998:31 *Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. Slutbetänkande av barnpsykiatrikommittén.* Stockholm.

SOU 1997:8 *Röster om barn och ungdomars psykiska hälsa. Delbetänkande av Barnpsykiatrikommittén.* Stockholm.

SOU 1997:116. *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Huvudbetänkande av barnkommittén.* Stockholm.

Direktiv och propositioner

Socialdepartementets direktiv 1998:105, *Barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor.*

Regeringens proposition 1997/98:182

Artiklar

Dagens nyheter (010331). *Barnen och psykiatrin del 1.* Artikel.

Internet

Statistiska centralbyrån, befolkningsstatistik. <http://www.scb.se>

Övriga källor

Intervju med:

BUN-politiker, bandinspelad 010412

Kriminalinspektör, bandinspelad 010419

Rektor, bandinspelad 010423

Lärrinna, bandinspelad 010423

Advokat, bandinspelad 010425

Lagman, bandinspelad 010425

Psykolog inom barn- och ungdomspsykiatri, bandinspelad 010502

Socialsekreterare, bandinspelad 010504

Socialnämndsordförande, bandinspelad 010508

Kurator, muntliga uppgifter vid besök 010426

1. Frågor kring yrket och den egna organisationen

- Tid i yrket, utbildning, arbetsuppgifter, lagar och förordningar man arbetar efter.
- Arbetsplatsens organisation och förändring under de sista 10 åren
- Tillgång till handledning, ensam- eller lagarbete, arbetsbelastning

2. Frågor kring barnkonventionen

- Kännedom och innebörd
- Utbildning eller information
- Definition av barnperspektiv, barnets bästa
- Gemensam syn på barnperspektiv och barnets bästa - andra yrken
- Implementering av barnkonventionen inom yrket

3. Frågor kring samarbete

- Vilket samarbete finns med andra?
- Andra yrkens teoretiska utgångspunkter och arbetssätt
- Feedback och kontakten med socialtjänsten
- Hinder och möjligheter för samarbete med andra.
- Definition skolproblem respektive socialt problem
- Anmälningsplikt
- Sekretess

